

„... létezik s nem tud felejtetni”

HELIKON

IRODALMI FOLYÓIRAT

MEGJELENIK KÉTSZER EGY HÓNAPBAN KOLOZSVÁRON

XXIII. ÉVFOLYAM 2012. 11. (601.) SZÁM — JÚNIUS 10.

ára 2 lej

Nagy Enikő, Egri István ólomüveg ablakai az 1., 4. és 5. oldalon

- Horváth Andorral beszélget Biró Annamária
- Markó Béla versei
- Szántai János: A folt
- Sigmond István: Molekulák 29.
- Pál-Lukács Zsófia: A XIX. Budapesti Nemzetközi Könyvfesztiválról
- A NAGY KILOMETRIK

LÁSZLÓ NOÉMI

Tenger

– részlet –

9.

És ami keringeni kezd, az édes.
A valóság szinte mindenre képes.
Például átölel, meleget ad.
Elvágja torkod, holtra riogat,
S mielőtt karjából kirántanád
Magad, káprázatot bocsát reád,
És elhiszed, hogy csak terád figyel,
Hogy értheted, mert benne létezel:
Miattad létezik fa, föld, tűz, víz és fém,
Te állsz az élet kellős közepén,
Köröttesd ring a világegyetem,
Az idő harmonikus, lágy ütem,
Édesen indul és finoman fejez.
De sósan jut az örvény gyökeréhez.

10.

De sósan jut az örvény gyökeréhez,
Hol üvöltéssé nő a gyöngy, kék nesz,
Haragos-zöld paripák rőt sörénye
Bősen lobog a fellegek fölébe,
Hiába zúdul fentről száz vihar:
A tenger árja mindent eltakar.
A föld magába majd hiába zár:
A tenger hulláma mindent kitar.
Gyűlöletünkön, rettegeteinken
Átsap a szürke, moszatszerű minden.
Esetleg azon kapjuk majd magunk:
Kidomborodik halvány homlokunk,
Megtudjuk: talán voltunk valaki –
A föld gyomrából sóval marja ki.

11.

A föld gyomrából sóval marja ki,
Hogy nincs mit adni, nincs mit érteni,
Egyetlen elv: ha fent ragyog a nap,
Rövid időn belül földbe harap,
S ha lentről óv, ápol, vigyáz és éltet,
Hamarosan fölülről gyilkol, éget,
Szárít, vakít, sziszeg, szúr és kínozt,
Ha kint vagy, bevisz, ha bent vagy, kihoz,
Ha lent vagy, fölemel, fönt vagy, leejt,
Megvilágosíthatna: elfelejt,
Mert egyedül te mutatod neki,
Hogy létezik s nem tud felejtetni.

OLVASÓINK
FIGYELMÉBE!

Folyóiratunkra a szerkesztőségben is elő lehet fizetni 10 és 14 óra között.
Kolozsvári előfizetőinknek díjtalanul kézbesítjük a HELIKONT.

11

Beszélgetés Horváth Andor esszéíróval, műfordítóval, egyetemi docenssel Kultúra orrvérzésig

– Egy olyan kérdéssel szeretném kezdeni, ami már régen foglalkoztat. A Transindex Mi teszi Önt boldoggá? kérdésére válaszolva nyilatkozta többek között a következőket: „...a kultúrában élni nem azt jelenti, hogy az ember felkerekedik, évente egy-egy félórás túrával megszemléli a nagy katedrálisokat, s így ötven év alatt ötszáz katedrális előtt tölt el egy-egy félórát. A kultúra egészen mást jelent. Egyetlen katedrálisban le lehet élni ötven évet a kultúrában.” Ez az utolsó mondat azóta is gyakran eszembe jut, és nem állítanám azt, hogy teljes egészében értem. Kifejtene bővebben a kultúrához való viszonyt Ön által tételezett jellegét?

– Mivel a kijelentésben volt valami provokatív sarkítás, óhatatlanul lesz valami hasonló a továbbgondolásában is. (Megjegyzem: úgy beszéltek, mintha valaki mást kommentálnék, annyira rég volt, hogy ezt mondtam.) Nem mennyiség, hanem minőség, nem felszín, hanem elmélyülés. Egy Rilke-vers vagy egy Beethoven-szonáta nem az enyém, hanem az övé, a szerzőé. De hogyha nagyon erősen benne élek, ha vele ébredek és vele alszom el, akkor már szinte az enyém. A katedrális nem önmagáért van, hanem azért, hogy rajta keresztül éljek az univerzumban. Igazi kultúra csak ott van, ahol az emberek benne élnek a művekben, vagyis a műalkotások értelmén keresztül jutnak el a világ értelméhez. Ennek ellentéte a kultúra fogyasztása: a metabolizmus eseménye – felvétel, emésztés, ürítés.

– Az értelmiségiek egyre gyakrabban hangoztatják, hogy kevesen élnek a kultúrában. Sőt, most mintha az állami intézkedések is azt erősítenék, hogy rendjén van ez így. Hogy látja ebben a helyzetben az értelmiségiek vagy a kultúrában élők lehetőségeit?

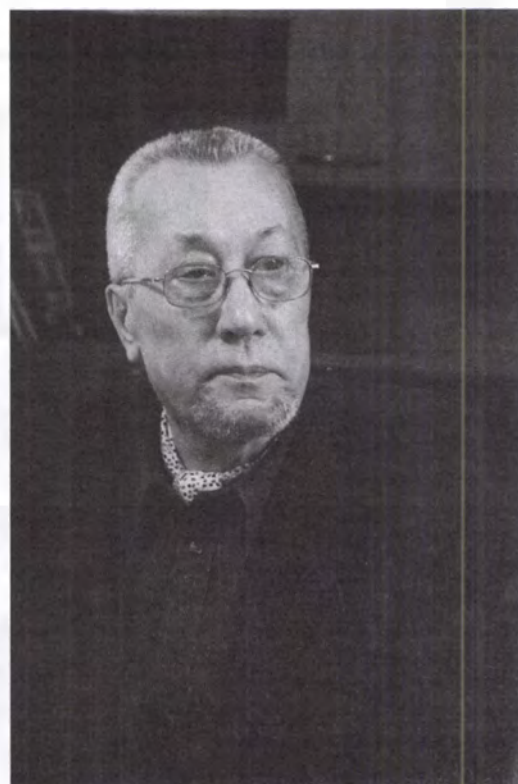
– A jelenség részleteit ismerjük, nincs sok mondanivalóm erről. Annál inkább foglalkoztat, hogy milyen fejlődést jelez hosszú távon. A kultúra mindig megőrzés és felejtés. A modernitás fölerősítette a kultúra általi felejtés eseményét. Minden, ami régi, múzeumba kerül. A múzeum kívül esik az élet megszokott színterein. Mivel maga a világ egyre gyorsabban távolodik (történelmi) eredetétől – mondjuk az ókor és a kö-

zépkor világától –, egyre kevésbé tartja érdemesnek azt is, hogy emlékezzék rájuk a tőlük örökölt irodalom (és művészet) ismeretével. Az Iliász vagy az Isteni Színjáték megismerésének akkor van értelme, ha közösséget vállalok azzal az emberiséggel, amely őket létrehozta, más szóval: tudatosítani akarom, hogy attól származom. Nem vagyok sem a görög polisz, sem a keresztény középkor polgára, de identitásom, értékeim, gondolkodásom elképzelhetetlen anélkül, amit ők jelentenek. Ennek ellentéte a (késő) modernitás szabad létállapota, amely a kötöttségek feloldásával bárminek a választását elfogadhatóvá teszi. Úgy látom, a jövő felé tart, ennek megfelelően szorul háttérbe a múlt emlékezete: visszaminősül múzeumi tárggyá, töredékké, törmelékké.

– Lehet-e bármiféle hatása az Ön által vázolt folyamatra annak, hogy a nyugat-európai országokban a múzeumkritikusok mentalitásbeli váltást sürgetnek, és ezzel elég sok helyen elérték, hogy különösen a kortárs képzőművészeteket bemutató intézmények kiléptek a hagyományos múzeumi keretből és a mindennapi élet részévé váltak?

– A múzeumügy külön szakma, olvasok róla ezt-azt, de nem vagyok benne igazán járatos. Én a gondot abban látom, hogy válságban van az a rendszer, amely a múzeumot mint kulturális intézményt kitalálta és működtette. Ugyanígy válságban van a könyvtár és a színház is. Évtizedek óta feltalálták a „könyvtárbuszokat”, amelyek kiviszik a könyveket a városnegyedekbe vagy a gyárakba, falvakra. Természetesen lehetnek ezek az akciók eredményesek, de nem hiszem, hogy megoldanák a rendszer válságát. Ugyanez vonatkozik az utcai, piactéri, plázákban tartott színházi előadásokra, performanszokra is – a kultúrát belopják a hétköznapi, amely ily módon alkalmilag, egy pillanatra, művészettel színeződik. Meglehet, hogy ez (is) a művészet jelenlegi létmódja, de fogadjuk el, sajátosan „érintőleges”, felszíni kapcsolat a művészettel.

– Az Ön életpályája igen érdekesen alakult, kipróbálhatta magát szakiskolai tanárként, bukaresti lapszerkesztőként, politikusként és kultúraközvetítőként, majd pedig egyetemi tanárként és kolozsvári

Rohonyi Iván felvétele

folyóiratszerkesztőként. Ilyen tapasztalatokkal hogyan látja egy mai fiatal pályakezdő helyzetét? Mit javasolna neki, mit próbáljon ki, vagy melyik volt az a tevékenységi terület, amelyik legközelebb állt Önhöz?

– Ha a kérdést gyakorlati oldaláról közelítem meg, akkor egyszerűen arról van szó, milyen megélhetési lehetőségekkel startol egy mai pályakezdő. A világ gazdasági gondjait nézve azt kell mondanom, nem születtek egy felívelő, nagy lehetőségeket rejtő korszakban. Másfelől viszont nyitva áll előttük a világ... Maradjunk tehát annál az ősi bölcsességnél, hogy az embernek elsődlegesen saját életét kell tartalmassá tennie, értékválasztások mentén alakítania, ha már a körülmények csak részben függnek saját akaratától.

– Korábban elsősorban a francia irodalom termékeit fordította, az utóbbi időben viszont egyre inkább a román filozófia (Andrei Pleșu) és történelem (román emlékiratírók, Neagu Djuvara) magyarra ültetésével van elfoglalva. Mennyire fogadja be a magyar olvasókörzség azokat az írásokat, melyeknek tematikájáról egészen másfajta elképzelése van?

– A magyar kultúrában nagy hagyománya van a román irodalom fordításának (mint ahogy általában is a műfordításnak). Ennek ellenére a két nemzeti közösség kölcsönös tájékozottsága elégtelen, a két kultúra érintkezése esetleges, ami károsan hat vissza a két társadalom közötti közlekedés mélyebb szellemi áramlataira, közéleti viszonyaira is. Reméltem, hogy 1990 után lesz valamiféle intézményes áttörés, de ez elmaradt. Elégtelenek a két nemzet közötti tisztelet szellemi alapjai, de senki nem hajlandó sem pénzt, sem energiát áldozni arra, hogy ezen változtassunk. Még a rendszerváltás előtt kidolgoztam egy kétnyelvű folyóirat tervét – nem kellett senkinek akkor sem, nincs rá igény ma sem. A rendszerváltást követően remélni lehetett, hogy meg-

Horváth Andor

Esszéíró, műfordító, egyetemi docens, a *Korunk* című folyóirat főszerkesztő-helyettese. 1944-ben született Kolozsváron, a Babeş-Bolyai Tudományegyetem francia–magyar szakán szerzett oklevelet 1966-ban. Tanulmányai után Tordán tanított francia nyelvet, majd 1970-ben a Bukarestben indított hetilap, *A Hét* világirodalmi rovatának szerkesztője, később a lap főszerkesztő-helyettese lett. 1983-tól a bukaresti *Művelődés* című lapnál dolgozott. 1990 és 1992 között a Művelődési Minisztérium államtitkára, 1992-től a kolozsvári egyetem Bölcsészettudományi Karának oktatója, 1997-től egyetemi docens, összehasonlító irodalomtörténetet, világirodalmat és fordítási gyakorlatokat tanít. 1996 óta a *Korunk* főszerkesztő-helyettese. Több önálló kötet szerzője, francia és román nyelvű könyvek magyarra fordítója. Legutóbb Neagu Djuvara könyvét fordította magyarra (*A románok rövid története fiataloknak elbeszélve*, Koinónia, Kolozsvár, 2010).

élénkül a magyar és a román szellemi élet közötti kapcsolat. De ez nem következett be, jóllehet bizonyos intézmények (például színházak, szerkesztőségek) között vannak jelei a jó együttműködésnek. Hiányzik azonban az a tudatosan irányított társadalmi igény, amely a másik kultúrával való megismerkedésnek megfelelő teret, közeget, programot teremtené. Ebben mindkét fél ludas, mert mindkét oldalon könnyebb a különállást tartósító előítéleteket és tévhiteket kultiválni, azokra alapozni etnikai identitástudatot, mint ezeket végre meghaladva újraalapozni a nemzeteink közötti történelmi viszonyt.

Amennyire rálátásom van, azt tapasztalom, hogy Andrei Pleșu magyarra fordított könyveinek fogadtatása nagyon kedvező volt. Személyében a magyar értelmiség olyan partnert lát, aki a legmagasabb szinten jeleníti meg az értékteremtő román szellemiséget: gondolkodásmódja eredeti, kritikai szelleme éles, ironiája pezsdítő. De már például Neagu Djuvara könyve a románok történetéről vegyesebb fogadtatásra talált. Nem azt teszem szóvá, hogy magyar bírálói olykor vitába szálltak nézeteivel, hiszen ez természetes. Azt találok aggasztónak, hogy a könyvében megnyilvánuló szellemi nyitottság nem részesült abban az elismerésben, amelyet megérdemel, és amelyre a közeledés újabb fejezeteit lehet építeni. Elfogadhatatlannak tartom, hogy mai erdélyi magyar fiatalok nem tudnak különbséget tenni a nemzeti himnusz elénekülésének csoportos és hivatalos alkalmi között, vagy abban élnek ki a szabad véleménynyilvánítás szabadságát, hogy elégetik a többség nemzeti hősének bábuját. Túl az érintett személyek hiányos műveltségén, ez rossz fényt vet arra a közegre – beleértve a nevelés intézményeit is –, ahol a fiatalok nem sajátítják el azt az alapvető igazságot, hogy a saját nemzeti jelképeink (és értékeink) iránti tisztelet elvárása azzal kezdődik, hogy mi magunk tiszteljük a másokét. Ennek belátásáért kellene többet tudni a másik kultúrájáról.

– Az egyetemen a fordítási gyakorlatok mellett elsősorban világirodalmat tanít, s különösen az antik irodalmakra irányítja hallgatói figyelmét. Ennek a területnek a fontosságáról szól A szent liget című kötete is, melyből az egyik kedvenc mondatom: „A filológusnak, ha be akarja bizonyítani ártatlanságát, három dolgot kell megértenie: az ókort, a jelent és önmagát: vétkeket akkor, ha vagy az ókort, vagy a jelent, vagy önmagát nem érti.” Ezzel a tudással viszont a filológus azt kell bizonyítsa a társadalomnak, hogy szükség van rá. Hogyan tegye ezt?

– Emlékezetem szerint az idézett mondat polémikus környezetben hangzik el: éppen azt bizonygattam ott, hogy az (ókori) irodalmi mű szabad értelmezésének, aktualizálásának határai vannak: bármit bele lehet ugyan olvasni, de azért nem kell úgy tenni, mintha saját látomásunk benne volna. Helyesnek tartom, ha azon fáradozunk, hogy elmúlt korok irodalmi (művészeti) alkotásairól kimutassuk: nemcsak saját korukban voltak időszerűek, hanem egészen más módon, mint akkor, ma is azok. A filológus akkor jár el szerintem helyesen, ha

kapcsolatot épít a múlt és a jelen között: próbálja megértetni, miért volt valami szép (igaz, fontos) egykoron – mert ez tudás a múltból, s megvan a saját értéke –, és felmutatja azt is, miért szép (igaz, fontos) ugyanaz a mű másként ma, mert ezáltal szembe-síti az olvasót saját korával. A filológusnak nem csak ez a szerepe, de ha így szemléljük, mint „közvetítőt”, akkor talán ő az, aki megmondja, miért van szükségünk ma is Az ember tragédiájára.

– Egykori kultúrdiplomataként hogyan látja azt, hogy a kultúra egyre jobban kiszorul az állami prioritások listájáról? Hogyan volt ez a 90-es években?

– A kultúrát megpróbálják árukapcsolással vonzóvá (ha nem épp jövedelmezővé) tenni. Vonósnegyes-fesztivál és kolbászvetélségi verseny. A mai kultúra paradigmatisztikus állapota a Sziget: kultúra orrvérzésig. A kultúrának nincs helye a mai társadalomban; nem kivetette magából, épp fordítva: mindenütt ott van, a fülhallgatóból megállás nélkül árad a zene, csak éppen kevés köze van a kultúrához. A kultúra levegővé vált: belelegzik és kifújják, mint a levegőt. A kultúra évezredek óta azt képviselte az emberek életében, ami állandó, ami szilárd, ma minden máshoz hasonlóan azt jelenti, ami érdekes, sőt, szenzációs: „trendi”. A tegnapi slágert elsöpri a mai, a friss bestsellert a még frissebb, a fellépő sztár kiszorítja az előzőt. Persze ez is kultúra, csak éppen nem a maradandóság, hanem a múlandóság, a perc kultuszának kultúrája.

– Mi lehetne mégis értékes ebben a kultúrában? Vagy minden elvetendő belőle?

– Nem azt mondom, hogy elvetendő. Baudelaire százötven évvel ezelőtt nagyon okosan elmélkedett arról, hogy egy korszakot a maga kultúrájával együtt kell elfogadni, nem lehet kilépni a korból, amelyben élünk. Amire céloztam, az inkább az: a kultúrában, ha történetiségében szemléljük, nagy opciók nyilvánulnak meg, ezeket sokas embereszménynek, erkölcsi értékrendnek, szellemi horizontnak nevezni. Engem ennek a háttérbe szorítása foglalkoztat. Természetesen ma is születnek minden művészeti ágban értékes művek, a kérdés csak az, mennyire állítják kortársainkat a gondolkodásukat, sorsukat valóban befolyásoló választások elé.

– Változott-e az egyetemi oktatás jellege 1992 óta, amikor a Tanár Úr a BBTE-re került? Mire készített fel akkor a bölcsészképzés és miért lehet vonzó ma?

– Biztosan változott, és benne változtam én magam is. Mindig abban láttam a tanári munka nagy kihívását, hogy egyszerre feleljen meg két ellentétes feladatnak. Az egyik: alapozza meg a tudást egy diszciplínában, ami az én esetemben a világirodalom, a komparatiztika. Ez olvasottságot, komoly tájékozottságot jelent a „nagy” irodalmakban, mondjuk, a görögöktől napjainkig, beleértve természetesen a kommentárokat, az értelmezéseket is. Miután a mennyiség akkora, hogy ez életre szóló fel-

adat, be kell érni a módszeres megismerés képességének a kialakításával. A másik – valójában csak részben ellentétes – feladat: az állandó túllépés képessége, az arra való felkészülés, hogy az értelmezések játéka örökké nyitott, hogy egyrészt tudni kell, mi az *Iliász* vagy az *Isteni Színjáték* „magában véve”, a maga korában, de másrészt szüntelenül arra kell rákérdezni, miként szól hozzánk ma, mit fedezhet fel benne a ma emberisége. Az irodalmi művek nem egyszerűen szépek – bár természetesen azok is –, nemcsak annak a lenyomatát őrzik, hogy mit hozott létre az emberi szellem a századok folyamán – az emberiség sorsa raktározódott el bennük, mindazzal a választási lehetőséggel az értékek világában, amely ma is meghatározza életünket.

– A *Korunk* című folyóirat főszerkesztő-helyetteseként hogyan látja, kik és mit akarnak olvasni az alcímében megjelölt kultúra és tudomány témakörében? Létezik-e még az a közönség, amelynek a *Korunk* valamikor létrejött, vagy másvalakit céloznak meg az új lapszámok?

– Nehéz kérdés, alaposabb tudás- és kultúraszociológiai fejtegetést igényelne. Érzük be annyival, hogy meglátásom szerint a két világháború közötti időszak – a *Korunk* első évfolyama és fénykora – úgy írható le, hogy volt egy tájékozódni vágyó művelt középosztály. Többnyire diplomásokból állott, de nem csupán belőlük, összekötötte őket az igény, hogy saját szakmájukon túl tájékozódjanak a világ dolgaiban, beleértve a politikai vagy világnézeti kérdéseket is. Döntően fontosnak tartom ebben a viszonyban annak a bizalomnak a szerepét, amelyet az olvasó a véleményét alakító személynek eleve megszavazott. Napjainkra itt történt talán a legnagyobb elmozdulás: a tekintély vagy kifejezetten szakmai – ha szakkérdésről van szó –, vagy pedig a vélemények olyan sokaságával állunk szemben, hogy azok egymást állandóan fölülírják vagy semlegesítik. Mindenre van bizonyíték és van cáfolat is, ezért a vélemények nem eligazító erényűek, hanem szüntelenül táplálják a mindenre kiterjedő, határtalan relativizmust. Ilyen körülmények között a folyóirat-olvasás a világban való mozaikszerű tájékozódás eszközevé válik, ennél fogva használata, a hozzá való viszony merőben esetleges.

– Végül egy egészen személyes kérdés: március 8-án született, amikor legtöbbször a nők ünneplésével vannak elfoglalva. Emlékszem rá, hogy ilyenkor több kis csokor virággal jelent meg a Tanár Úr az egyetemen, amelyeket boldogan szétosztogatott. Nem hiányzott olykor, hogy a saját születésnapján nem kerülhetett a középpontba?

– Gyermekkoromban inkább mulatságosnak találtam, hogy a „két” március 8. egybeesik. Egészében véve úgy éltem meg, hogy inkább a „nőnap” értéke emelkedett vele a szememben, nem pedig megfordítva. Valahogy természetesként szoktam meg, hogy szép dolog aznap virággal köszönteni a hölgyeket, annál is inkább, hogy közöttük Édesanyámat illette meg az első hely, aki világra hozott.

BIRÓ ANNAMÁRIA

MARKÓ BÉLA

Rossz pénz

Nemzedékem sokáig
vívta szabadságharcát,
jaj, hányszor falhoz vertük
a román király arcát,

ameddig becsengettek,
majdnem minden szünetben,
a sok-sok régi érmét
csapdostuk rendületlen,

persze, nem összevissza,
de rengeteg szabállyal,
próbáltunk boldogulni
császárral és királlyal,

csörrentek újra s újra
a mindenféle pénzek,
megannyi koronás fő,
ki tudja, hogy mit érzett,

küzdöttünk csak kitartón
egy-két monarchiával,
s nem békültünk sehogy sem
Hohenzollern Mihállyal,

mert fiatal király volt,
és mégis alig pattant,
de a vén Ferenc Jóska
többször is megvigasztalt,

jobb volt a százelesnél
egy réges-régi krajcár,
még mindig bírta szusszal,
ugrott az öreg Kaiser,

végül mi fáradtunk el,
s abbamaradt a játék,
míg megláthattam ismét
a királyt s a királynét,

igaz, hogy közben eltelt
egy egész emberöltő,
afféle régi pénzként
nagyot ugrik a költő

előre, csak előre,
majd később vissza inkább,
előre-hátra s fel-le
taszítom ezt a hintát,

s ki ifjú volt az érmén,
most itt állt meggyötörten,
de visszatértem mégis
valahogy az időben,

csak néztem, csupa ránc volt,
és semmiképp se mertem
elmondani, hogy hajdan
mily sokszor falhoz vertem,

és ott volt körülötte
néhány királykisasszony,
akár egy népmesében,
hogy jókedvre fakasszon,

kilencvenvalahányban,
talán a Genfi-tónál,

rájöttem, hogy a svájci
óra még most is jól jár,

de körbejár örökre,
mint akármelyik óra,
és ugyanaz a nap süt
mindig a Genfi-tóra,

hol király és királyné
s a Hohenzollern-lányok
időtlen idők óta
várják, hogy arra járok

és számot adok nekik
az el nem múló múlttól,
mely esténként lebukik,
majd reggel feljő újból,

s mert nálunk a jövőnek
úgyszincsen másik arca,
megtartok egy-két érmét
az új szabadságharcra.

Zsarnokvér

Mikor a zsarnokot lelőtték,
egy angyal elrepült felettünk,
s tudtuk, hogy végre valahára
mindannyian újjászülettünk.

Tudtuk, vagy tán csak tudni véltük,
s ficánkoltunk a régi testben,
az idő elnyüvi a csontot,
de közben megújul a szellem,

a gyűlöletből szeretet lesz,
a békából pedig királyfi,
hát érdemes volt tűrni eddig
s a mese végét csak kívánni.

Tudni véltük? Később csak hittük,
de nyilván nem mondtunk le róla,
hogy lánc nélkül vagy láncostól is
miénk lehet a toronyóra.

Arra gondoltam még sokáig,
s titokban kicsordult a könnyem,
hogy szegény apám boldog lenne,
de rég ott fekszik lenn a földben,

anyám viszont élt hálistennek,
s örülhetett az új világnak,
hiszen ilyen nagy forradalmat
végül is nem mindenki láthat,

s hogy egyszer minden jóra fordul,
ezt ő is inkább csak remélte,
de lám, csodák csodája, mégis
igaza lett, mert most megélte.

Megélte? Vagy csupán megérte,
s csak nézte, hogy az új időknek,
mintha egy papírmasé-falnak,
a fiai már nekidőlnek,

leomlik mind, s amit elvettek,
most már hiába kéri vissza,
mert övé lesz a föld, de álmát,
akár a zsarnokvért, beissza.

Egyik fia Amerikában,
másik fia a hiú vágyban,
hogy lehetséges rendet tenni
egy elrendetlenült világban,

s hogy vissza, vissza, mindent vissza,
Erdélyt, szántóföldet, kaszálót,
ámde legeslegjobban, persze,
a gyermekkort s az ifjúságot.

Tettünk-vettünk, és mire volt jó?
Hittünk a revolúcióban,
s ülünk mindjárt Isten ölében,
egy végső restitúcióban.

Szinopszis

(Idill az ötvenes évekből)

Hozzátok bezzeg megjön
minden évben az angyal,
s tele van a fenyőfa
szépséges angyalhajjal,

hozzánk csak télapó jár,
és később van karácsony,
csodálta irigykedve
a korcsolyát barátom,

mert akkor tényleg kaptam
egy komoly ajándékot,
nem pedig gyapjúzoknit
és kirakós játékot,

de utoljára volt ott,
s már hozzánk sem jött többet,
és anyám sápadt arcán
lecsordultak a könnyek,

túl vékony volt a függöny,
meggyújtottuk a gyertyát,
s kint egy télapó-párti
biztosan felfigyelt ránk,

az angyal eltűnt végleg,
valaki csak megleste,
hogy tőlünk épp kiröppent,
s a szárnyát visszanyeste,

anyámék veszekedtek,
s mivel apám leszidta,
elővette a koffert,
és már pakolt is sírva,

majd szólt, vegyék magamra
kabátot, sapkát, sálát,
mert itt hagyjuk örökre
káromkodós apámat,

de könyörögni kezdtem,
kicsomagolt zokogva,
s csak illatozott közben
a bűnös karácsonyfa,

végül együtt maradtunk,
új s új angyalt remélve,
míg hullt az ablakon túl
fehérítő tollpihéje.

SZÁNTAI JÁNOS

A falt

*Mottó: A boldogság ott van
valahol a térképén.*

A hadügyminiszter lepecsételte és átadta a levelet szárnysegédjének. Az ősz hadfi feszesen tisztelgett, hátraarcot csinált és kimenetelt a dolgozószobából. Mindez 4344. december 24-ének hajnalán történt.

A király 4345. november 22-én, közvetlenül villásreggeli előtt kapta kézhez a levelet, palotájának legfelső emeleti hálótermében. Nem fontos, de megemlítjük: a hadügyminiszter dolgozószobája a királyi palota hetvenedik emeletén található. A király átfutotta a levelet, boldogan tapsikolt, majd csengetett. Hangtalanul, mint egy árnyék, belépett őfelsége legtitkosabb tanácsosa, akit maga a király sem ismert. Mosolytalanul hallgatta végig az örömhírt: 4343. augusztus 23-án Őfelsége győzelmes hadserege elfoglalta az ismert világ utolsó ellenséges országát, majd suttozva, nehogy elárulja magát, kijelentette, a Világhódítás Ünnepe hamarosan sor kerül, kellő pompadúrral és látványosságok gyöngysorával ékítve – ez sem fontos, de megemlítjük: kis sé poétikus beszédmódjával a legtitkosabb tanácsos mégis elárulta magát, és nem sokkal később fegyvertelen, ám annál hatásosabb merénylet áldozata lett –, minderre azonban csak azután kerülhet sor, hogy az illetékesek létrehozzák a Birodalom létét igazoló, tükröző és jelképező Nagy Művet. A király értetlenül bámult a meg-meglebbenő baldachin felé. A legtitkosabb tanácsos türelmesen elmagyarázta, hogy a Birodalom térképéről van szó. Őfelsége elégedetten bólintott, kegyesen barátunknak titulálta legtitkosabb tanácsosát, és felkérte, legyen oly kedves, nevezze ki a grandiózus mű elkészítésére méltónak bizonyuló illetékeseket. A legtitkosabb tanácsos meghajolt és eltűnt. Munkáját utódja végezte el.

A Birodalom térképe 4352. augusztus 23-ára elkészült. A király megállt a trónterem padlatára terített alkotás peremén és megszemlélte a kartográfiai műremeket. Aztán átkelt egy folyón, megkeült két hegyláncot, átszökött egy tengeren – a produkciót a jelen levő udvari méltóságok lelkes tapsa kísérte –, végiment egy valamikor még ellenséges hadsereget rejtő bozotos síkon, és törökülésben helyet foglalt a Birodalom fővárosán. Kényelmesen elhelyezkedett, majd kijelentette, hogy tekintettel a kialakult helyzetre, a királyi többes a jövőben mellőzendő, és ezt a nép tekintse dekrétumnak. Az írni pennák buzgón sercegetek a fóliánsokon. A továbbiakban az uralkodó címetek adományozott a Nagy Mű kivittelezőinek. A ceremóniát követően felállt és felszólította udvartartását, kísérlék el országjáró körútján. A batárok előáll-

tak, mindenki beszállt a számára kijelölt helyre, és a díszmenet elindult. A király időnként megállította a kocsisort, kiszállt, megcsodált egy-egy művésien megalkotott erdőt, tavat, várost, tüzetesen megvizsgálta a határok helyét – ha éppen nem emlékezett rájuk, az udvari krónikások készségesen a segítségére siettek –, elszórakoztatta közvetlen hallgatóságát néhány helyi vonatkozású adomával a régi időkből. Egy ilyen megálló alkalmával – a trónterem ajtaja közelében történt, jó pár napi koczikázás után – őfelsége hirtelen megtorpant és összevonta szemöldökét. A csend izzadságcspepekké sűrűsödött a frissen sült bárók, grófok, márkik homlokán. Őfelsége lehajolt. Aztán letérdelt. Aztán köhécsel-

ni kezdett. Kérek egy nagyítót, zihálta. Postagalamb hozta a kért eszközt, alig pár óra elteltével. A király türelmetlenül keringett a térkép egy pontja körül. Amikor végre megkapta az eszközt, letérdelt és vizsgálni kezdte a kérdéses pontot. Mi ez, kérdezte sírós hangon. A kartográfusi homlokokon megfagytak a csend csöppjei. A fő-fő térképész nagy sokára összeszedte kurázsiját, térdre borult uralkodójával szemben, egy kiterjedt erdőség fölött, és életét-halálát őfelsége kezébe ajánlotta. Mi ez, tette fel ismét a sorsdöntő kérdést a király. Nagy könnycsepp gördült alá bal orcáján. A fő-fő térképész hebegve magyarázta, hogy habár tizenhatszáz hatszázhuszonnégyezer végezték el számításait, az a kis fehér falt makacsul ragaszkodott a helyéhez. Vagyis, kérdezte a király lefele görbülő szájjal. Vagyis, dadogta a fő-fő kartográfus, a falt ott van. És ha a térképen ott van, akkor ott kell lennie a valóságban is. A király zokogni kezdett. És akkor ez mit jelent, kiáltotta el-elcsukló hangon. Azt jelenti, suttozta a szinte már hason csúszó fő-fő térképész, hogy az a hely nem a Birodalom szerves és elidegeníthetetlen része. A királyi sírás lassan alábbhagyott. Hol a hadügyminiszter? Halaszthatatlan államügyek tartották vissza, Sire, jelentette a szárnysegéd.

Azonnal kéretjük, hüppögte Őfelsége. A jelen levő írniokok feljegyezték a korábban kiadott királyi dekrétum helyzetből adódó semmisségét. A hadügyminiszter három nap múlva megjelent a királyi színe előtt, aki időközben rögtönzött trónt építtetett a falt közelében, és egy tábori távcső segítségével megfigyelés alatt tartotta a terepet. Itt vagyok, felség, suttozta a hadügyminiszter. A király szó nélkül a hadúr kezébe nyomta a távcsövet, és a kérdéses pontra mutatott. A hadügyminiszter szeméhez illesztette a távcsövet. Aztán visszaadta a királynak és bólintott. A hadüzenet kiküldésével egy időben megkezdődött az általános mozgósítás.

Az összevont királyi haderő 4358. május 1-én indult útnak. Nem fontos, de megemlítjük: a király egyetlen, a hadtest összetételére vonatkozó rendeletet adott ki, nevezetesen, hogy a stratégiai utasítások megértését könnyítendő, minden katona ismerni köteles a Birodalom nyelvét. Az udvari krónikák szerint a sereg ötmillió gyalogost, hárommillió lovas, négytízmillió tüzért és ágyút, másfélmillió ostromgépet és tizenötmillió altisztet, tisztet, kémet, társzekeret, papot, markotányosnőt, felcsert, vándorárust, sör- és pálinkafőzőt, mutatványost számlált, a vezérkari tiszteket és a király közvetlen kísérlétét nem számítva. A gigászi óriáskigyóként tekergő hadoszlop olyan hosszú volt, hogy amikor az elővéd elérte a király hajdani országának határát, az utóvédnek még mindig hátravolt a bevonulás előtti egy hét szabadsága. Eleinte olyan vidékeken haladt a sereg, ahol a nép ismerte és kellemő mérték szerint kedvelte uralkodóját. Az út mentén öregek, gyerekek, asszonyok, hadirokkantak szorongtak, virágokat dobáltak a hadfiaknak, éltették a dicsőséges hadjáratot és őfelségét, aki barátságosan integetett a királyi hintóból. Aztán olyan területek következtek, ahol a királyt csak a Birodalom pénzérméit díszítő profil gyanánt ismerték. Az illetékesek hathatós közbenjárása nyomán az ünneplés itt sem maradt el, bár a rengeteg koronás profil osztogatása sokba került a királyi kincstárnak. Három évi menetelés után a sereg megérkezett az első tengerparthoz. A király szerette volna egyszerűen átlépni, ám az arányok miatt a manőver nem tűnt megvalósíthatónak. Aminthogy az sem, hogy megnyílásra bírják a tengert, noha a szolgálatkész hadügyminiszter a lajstromon szereplő összes Mózeszt előléptetéssel kecsegtette a feladat sikeres végrehajtása esetén. Az uralkodó tanácskozássra hívta udvari mérnökeket. Egyesek a tenger feltöltése mellett kardoskodtak, mondván, hogy ezáltal új szárazföldet nyernek, amit mindjárt meg is lehetne hódítani. A királynak tetszett az ötlet, különösen a Birodalom területének bővítésére vonatkozó kitétel, de a pénzügyminiszter jelezte, hogy a kincstár már

>>>>> folytatás a 6. oldalon

így is félig kiürült. Mások egy méreteiben is jelképes híd építését javasolták, ám ez a terv is papíron maradt, ugyanis nem sikerült olyan alkotmányt tervezni, amely ellenállt volna a több milliányi vezényszóra dobbanó láb okozta rezgés-hullámnak. Menetelni viszont csak is szabály szerint lehet. Erről őfelsége nem volt hajlandó lemondani. Hosszas és időnként heves vitát követően a hagyományos megoldás mellett döntöttek. Egymillió hatszázhuszonhétezer katonára ideiglenesen visszavedlett hajóáccsá, kétmillió nyolcszázkilencvenháromezer favágóvá. A flotta négy év leforgása alatt elkészült. Behajózáskor kiderült, hogy ezerháromszáznolcvan hajóra nem lesz szükség, ugyanis a szállítandó emberanyag betegségeben, párbajban, kocsmai verekedésben vagy természetes halállal elhunyt, illetve mégsem ismeri a birodalom nyelvét. A behajózás előestéjén a pénzügyminiszter felvetette, hogy célszerű volna hajóval megközelíteni az ellenséges foltot, ha már ilyen derék flottát sikerült építeni, a kellő anyagi áldozatok árán. Őfelsége határozottan ellenezte a javaslatot. Érthető módon ragaszkodott a szabályos szárazföldi felvonuláshoz. A pénzügyminiszter megjegyezte, hogy ha minden egyes tengerparton új hajóhadat kell építeni, ez igencsak megterheli majd a kincstárat. Az uralkodó nyájas mosoly kíséretében kijelentette, hogy erre egyáltalán nem lesz szükség. Kikötéskor a hadsereg egyszerűen szétszedi a flottát, a következő tengerre szállás előtt pedig összerakja. Egy jó király a kincstár legfőbb őre, tette hozzá. Nagy tapsot kapott. Az átkelés során négyszáz hajó eltévedt a hirtelen támadt ködben. Legénysége messze idegenben ért partot, ahol, jobb dolga nem lévén, letelepedett, a korona városainak számát gazdagítva. További kétezer ötszázttizenhét hajó elsüllyedt egy viharban. A derék-had azonban sikerrel átkelt a tengeren, és folytatta útját. Olyan területek következtek, ahol a birodalom uralkodóját hírből sem ismerték. Az egyre gondterheltebb pénzügyminiszter (apja fia) a találékonyságáról híres hadügyminiszterhez (apja fiához) fordult tanácsért, aki rögtön kész volt a megoldással. Harminc hadosztályt helyi népviseletbe öltöztettek, sok katona fejére paróka is került, és máris megvolt a dicsőséges hadat ünneplő tömeg. Igaz, az elterelő hadművelet végrehajtása során a részt vevő csapatok lemaradtak, és volt, aki elindult hazafelé, volt, aki alkalmazkodott a körülményekhez, és olyan is volt, akit a helybeliek leöldöstek. Nem fontos, de megjegyezzük: a többé-kevésbé hősi halottak szinte kizárólag azok közül kerültek ki, akik a birodalmin kívül más nyelvnek nem voltak mesterei. A sereg előtt tornyosuló következő akadályt egy-

hosszan elnyúló hegylánc képezte. A király felidézte Hannibál dicsőséges átkelését az Alpokon, de a fő-fő térképész figyelmeztette őfelségét, hogy ezen a vidéken a krónikák említette ormányos óriások nem honosak. Hm, köhintett az uralkodó, akkor telepítsék be őket. A vezérkar minden taktikai készségét bevette annak érdekében, hogy meggyőzze őfelségét, egy ilyen vállalkozás jelentős mértékben meghosszabbítaná a hadjárat tervezett időtartamát, tekintettel a vastagbőrűek beszerzésének nehézségeire, költségeire, illetve a faj születési rátájának alacsonyására. Az uralkodó kicsit duzzogott ugyan, de végül lemondott a grandiózus tervről. Akkor lég-hajókon fogunk átkelni, jelentette ki. A mérnökök ismét tollat-árkust ragadtak, zsenialitásukat bizonyítandó, ám az új pénzügyminiszter (nagyapja unokája) kijelentette, hogy a kincstár nem bírna meg egy ekkora csapást. Akkor új adókat fogunk kivetni, határozta el a király. A pénzügyminiszter jelezte, hogy Őfelsége egyébiránt kiváló elképzelése természetesen kivitelezhető, ám, tekintettel a Birodalom méreteire, az új adótörvény gyakorlatba ültetése ugyancsak hosszú időt venne igénybe, arról nem is beszélve, hogy az adózást esetleg megtagadó népek ellen indítandó villámhadjárat eltértené a sereget a legfőbb céltól. A király már-már elpityeregte magát, de a világ legjobb hadügyminisztere ismét

készen állt a viszonylag egyszerű és olcsó megoldással. A mérnökök hat hónap alatt készen álltak a tervekkel, és félmillió, bányászból lett katona azonnal neki is látott a munkálatoknak. Az alagút rekordidő alatt elkészült. A sereg lassan, méltóságteljesen bevonult a föld gyomrába. A hadoszlop fele már átért a túloldalra, amikor, talán az építkezés gyors iramából fakadó pontatlanság következményeként, talán nem, a mennyezet beszakadt. Ófelsége nemtetszésének adott hangot, de a karhatalmi erők tehetetlenek voltak, ugyanis a mérnökök is a másik oldalon maradtak, ezért újabb alagút tervezése se jöhetett szóba. A király mi-

sét mondatott az átkelés alatt hősi halált halt bajtársak lelki üdvéért, aztán indulást vezényelt. Nem fontos, de megjegyezzük: az alagútomlásnak hárommillió kétszázhuszonhatezer négyszáznegyenkét halálos áldozata volt. A hegy innenső oldalán rekedt hadfiak szétrajzottak a szélrózsa minden irányába.

Valamelyik következő tavaszra a se reg hatalmas, virágzó város elé ért. Az udvari krónikások feljegyezték, hogy a polisz valószínűleg az ismert világ legnagyobb városa, a házak arcvonala ugyanis mindkét irányban beleveszett a szemhatárba. A városlakók eleinte azt hitték, ellenség közeleg, ám a birodalmi követ tolmács útján értésükre adta, hogy az az öregúr ott a díszes sátor előtt és az ajándék pénzérméken szereplő nemes arcél tulajdonosa egy és ugyanaz a koronás fő, nevezetesen I. Hugó, Európa királya, Ázsia császára, Afrika kormányzója, az Amerikák helytartója, Ausztrália despotája, Antarktisz főhercege etc. etc, röviden a világ ura, miszerint a város birtokosa is egyben. A nép nem tudott hova lenni a csodálkozástól. A király elnézően mosolygott, és kegyesen általános amnesztiát rendelt el, ami szükségtelennek bizonyult, ugyanis a város csak a történelemkönyvekből ismerte a börtönbüntetés fogalmát, a fogdáknak időtlen idők óta múzeumok, színházak és egyéb közintézmények működtek. Nem fontos, de megjegyezzük: a börtönök nemléte fölött a királyi udvar nem győzött csodálkozni. Az uralkodó ki is hirdette, e jeles nap ezentúl a Szeplőtlenség Szerdájának nevezendő és ünneplendő birodalomszerte. A városlakók a katonákkal békés egyetértésben csapra vertek minden hordót, megsütötték az összes fellelhető állatot, és egy, a krónikások által sem pontosan meghatározott hajnalig mulattak. Reggel aztán a város férfilakossága önként bevonult katonának, a kiegészített hadfiak pedig bemeneteltek a lassan hűlni kezdő hitvesi ágyakba. A hadügyminiszter alig titkolt szándéka az volt, hogy ily módon pótolja az emberanyagban addig elszenvedett nem csekély veszteséget. Tény ugyan, hogy az előrelátó stratégiák több millió készséges és kalandvágyó asszonyszemélyt is csatoltak a hadtesthez, ám ezek az idők során eltűntek, természetlenné váltak, elhasználódtak, illetve hősi halált haltak. A békebeli hadicselnek is minősíthető művelet majdnem sikerrel járt. A nyolcadik hónapban történt, hogy a gondosan megszervezett hírzárlat ellenére – a rohamosan apadó királyi kincsesládák okozták, vagy a városban uralkodó béke következtében lazuló fegyelem, nem tudni – az egyik frissen bevonult katona levelet kapott, melyben anyósa örömmel tudatta vele, hogy hamarosan gyermeke születik. Az illető, civilben foltozóvarga, pontosan annyi ideje nem járt odaha-

>>>>>>>>>>>>

A nagy KILOMETRIK

irányítja és szerkeszti Karácsonyi Zsolt

SERESTÉLY ZALÁN

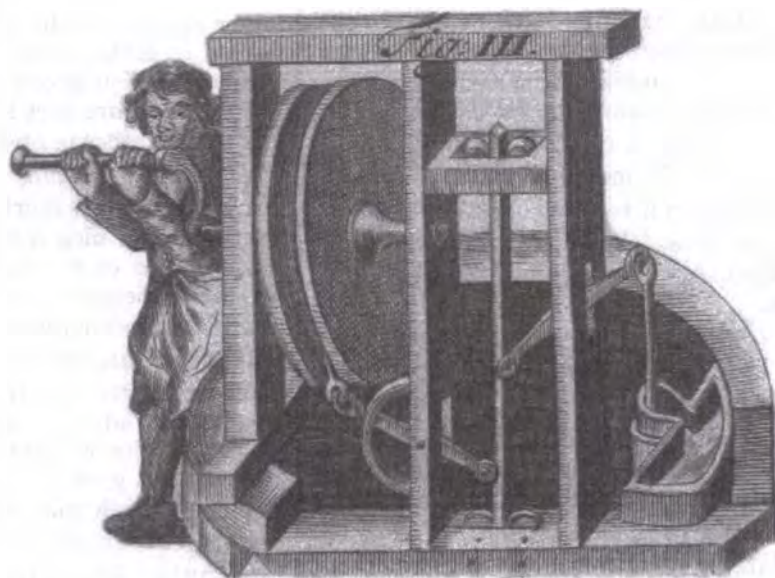
fénykép távozó húgommal

a gőzölgő dombok a háztetők felett,
langyos teraszok, egy talp, egy mentő
egy varjú – beégett kép(s)zelet.
a pocsolyák néma párolgása –
most mind hozzád tartoznak ezek.
a szemetes, melyen elnyomnám szivarcsutkám,
ha lenne, a pad, a tér, amit hajléktalanok
éjszakai csiszoltak mahagónifényesre,
ez a kényelmetlen fíntor egy belakhatatlan
múlt előtt, ez a nézés, melyben elnyúlnak emlékeink,
akár az esti percek a szent mihály óráján
– fekve, a templomkertből nézve. elnyúlik az idő,
mint villanydrótok nyáron, együtt nézzük
konkáv árnyait az átizzott macskaköveken, malomárkon.
egyszóval a körülmények, melyek úgy követnek
el, mint medrét a patak, és áttetszőek
mint a gőzölgő dombok a háztetők felett.
mint a pocsolyák néma párolgása. áttetszőek,
mint a nyári forróság, egy terasz, egy talp,
egy mentő, egy varjú. most mind hozzád
tartoznak ezek – beégett kép(s)zelet –,
s hogy a szavakat kimondod, esetleg képzeled,
tulajdonképpen mindegy: júniusban távozol
s e beégett képre most valami rákoszol:
egy villanydrót árnyéka elszakad, testes varjú
himbálózik az elnyúló időn. felmossák a teraszt.
s e nyári szürkületben még szétpereg
valami félszeg szösz szemérm.
hogy képzeletem a magnéziumporos
vízzel még valaha összefér.

márciusra tökéletes

Valaki éjjel-nappal behavaz
s hajnalban ugyancsak
a pengefény a tükörből
egyre messzebb vágja arcod
s Valahol egy kócsag-
nak a gázló vizére fagyhatott
röpte. szárnyaiban még maradt egy csapás
elszakadt a mozdulat a tó lencsevégén
azt mondják van halott
halottak is vannak városszerte
a kartonok alá csak az éjjeli fagy jár.
de fölöttük élnek a macskák
s bár szőrük csapzott de tudják
hogyan kell felejtetni. tápot szór
egy néni a hókásába. a megpuffadt szíveket
gerlék környékezik. a pengefény a tükörből
egyre messzebb vágja arcod – a vonatok
késnek. útjuk beletart a gyilkos patyolatba

hájás csöndek vetődnek latba – kártya talán
s már nem is út. a mozdonyvezető méri a labirintust
a körülmények két végtelenjét
mi kétoldalt szegélyezi a Semmit és Senkit
ezek most ők amint tanulják a macskák tudományát
és emlékezik a bő húsú nyárutóra
amikor dohányszemcsék a nyirkos bőrön
a vasúti büfében tejjel elkavart várakozás
a fehér óról szürke füstök szállnak
a műszerfal mögött megszámlálják a pénzt
az újságban valaki összevágja a hírt Dobrudzsát
Dél-Erdélyt néhány utast a korrektor ásít
– temetetlen élete-te-tem –
a pengefény a tükörből
egyre messzebb vágja arcod.
a végtelenből még a fülkére látni. a megpuffadt szíveket
gerlék környékezik. remekbe szabott pillanat
remekbe szabott tetemei a télnek.
márciusra lesz tökéletes a vers
amikor a bomlás belülről eléri a fagyott kérget
és felszívódik mindenhol a végtelen
márciusra amikor épp tökéletes lesz

feltételes átkelések

bámulnád amint egy felleg benned áthalad
érverésszel követnéd – a feltétel megmarad –
most elnéznéd amint a felhőkbe fény dagad
oldott ritmus s csak nézés vagy benne egymagad.

nem lenne se csillag se rostált fényű lámpa
hangod belemállna a hűvös porcelánba
lúktetnél lágyan mint kagylók bezárt láza
a feltétel megmarad – míg a halál beivódik a mázba.

BALÁZS K. ATTILA
Kiadó
történetek
rongyszőnyeg

részlet

C nem tudott magához térni meglepetésében. Kimeresztette a szemét és valamit motyogott. Először is, ilyen közlőrl még sosem látta Ginát. Mindenesetre szokatlan volt számára, hogy egyáltalán valaki ott áll az ajtójában, és ráadásul az a valaki egy nő. Ezért aztán idétlenül lemeredt, talán még köszönni is elfelejtett – ha a motyogást nem vesszük köszönetnek. Gina látszólag nem nagyon zavartatta magát – látva a férfi meglepettségét és zavarát, félretolta az ajtóból és belépett az előszobába.

– Beszélnünk kell – mondta.

Ahogy megszólalt, C hátán rögtön végigszaladt a hideg, és beindult a tesztoszterontermelése. Tekintsünk most el ettől – gondolta, de nem tudta levenni a szemét a nőről. Gina rövid ruhát viselt, cigarettázott és elég zaklatottnak tűnt.

– Maga nála járt a tegnap délután – mondta, és a szobában szétfújta a füstöt. Egy pillantással végigmérté a lakásban uralkodó állapotot. Kissé lebiggyesztette cseresznyéhez hasonlatos ajkait. C is önkéntelenül körül nézett, és talán hosszú idő óta először vette észre az őt körülvevő káoszt. Nyeglén felhúzta vállait. – Most tulajdonképpen mire gondol? – kérdezte. Közben az jutott eszébe, hogy helyl ellene kínálni a vendéget, esetleg főzhetne egy kávé – csak valószínűleg nem találna egyetlen tiszta csészét az egész lakásban.

Eközben a nő már a nappaliban volt, kifújt egy hosszú füstöt, és majdnem kihívóan nézett C-re. Mintha azt kérdezné: mit állsz ott, te mafla?

– Foglaljon helyet – mondta gyorsan C, és lesöpört néhány könyvet a legközelebbi székről.

C nem ilyennek képzelte el Ginát. Egy energikus, magabiztos nő állt vele szemben, aki – bár zaklatottnak tűnt egy picit – tudta mit akar, és úgy látszik, tudta, mi hozható ki maximálisan ebből a szituációból, amibe önmagát látszólagos hanyagsággal csöppentette. C egy szerény, visszahúzódó nőt képzelt a Gina név mögé, ezzel szemben az árnykép, akit abból a néhány futó pillantásból és a névből összerótt, egyáltalán nem fedte azt, amit ebből a nőből az első két percben kapott. Mindezek mel-

lett úgy érezte, ha most nem dughatnak, akkor nem is hús-vér emberek. Egyszerűen nem tudta leállítani ezeket a gondolatokat. Lesütött szemmel ült le egy másik székre. Ahányszor a nő mélykék szemébe nézett, mindig egyféle borzongás fogta el. Vannak olyan szemek, amelyekbe képtelenség három másodpercnél tovább nézni. Nos, a Gina szemei is ilyenek voltak, az embernek el kellett fordítania a tekintetét. C-nek az az érzése támadt, hogy ezek a szemek játszi könnyedséggel belelátnak, észreveszik, kifürkészik minden szándékát, gondolatát, minden még csírában lévő tervét.

– Főzhetek egy kávé? – bökte ki végül. A főzésre és az elfogyasztásra megválasztandó recipiens mibenlétét még egyelőre homály fedte.

C kiment a konyhába, és hosszasan szöszmötölt a mosogatással, aztán végre feltette a főzőt és alágyújtott. Két frissen mosott csészét és cukortartót tett az asztalra végül. Felcsavarta a lángot a főző alatt majd újra bejött a nappaliba és leült a nővel szemben. Gina hanyagul dohányzott, és a rengeteg könyvet nézegette maga körül. Tulajdonképpen nem volt a lakásban egy olyan hely, ahonnan egy karnyújtással ne lehetett volna elérni legalább egy könyvet. Ez alól a vécé és a kamra sem volt kivétel. Nos, talán a zuhanyzó. C nézte a nőt. Közben eszébe jutott a tétel, amit valahol olvasott, miszerint a szépség a megismerés útjába állított akadály. Talán az a Cioran nevezetű volt, aki ezt mondta – gondolta. Vajon miféle asszonyhoz jutsz el végül a szépség labirintusán át? A nő, akit látsz, fekete masszaként ül a szépség hologramja mögött. Jön, hogy átnyúlj a látszaton, megbökd ujjaddal azt a valamit, az ujjad meg csak belesüpped, és ragacsos anyag csöpög le róla. Hirtelen sötét lesz, a ház semmivé válik, kint vagy már, valahol gyerekkorod ismerős, mégis ismeretlen vadonjában, holdfény szűrődik át a rohanó felhők között, állsz szemben ezzel a fekete halommal – és valami súlyt érzel: mindenütt valami hatalmas erő fenyegető jelenléte.

Gina hangja a semmiből jött, mint-ha valaki arcon csapta volna:

– Ne akarja nekem bemesélni, hogy ezt mind elolvasta.

A fejével a könyvek fele bökött.

Valahogy szinte szánsalmat érzett hirtelen ez íránt a nő íránt.

– Nem – mondta zavartan mosolyogva – nem volt még annyi fizikai időm, hogy mindezt elolvassam. De minden erőmmel azon vagyok.

Ahogy belegondolt, hogy most tulajdonképpen melyik könyvet is ol-

vassa, nem jutott eszébe semmi. Párhuzamosan többet is szokott olvasni. Talán most Mauriac az egyik.

Kissé hosszúra nyúlt a csend. C az asztalterítőt kezdte babrálni és vá-
rakozóan nézett a nőre. Gina egy idő
után észhez kapott.

– Tulajdonképpen a férjem miatt jöttem fel magához – kezdte. Az éjjel minden nyom nélkül eltűnt.

C meghökken.

– Hogy érti, hogy eltűnt? – Csak úgy, a semmibe? Vajon nem csak a sarki boltba ugrott le egy csomag cigiért? – kérdezte. – Amúgy meg miből gondolja, hogy én tudom, hová tűnt?

Egyszerre egy halom kérdés. Gina csak állt a kérdésözönben, és nem tudta, melyikre válaszoljon.

– Csak úgy, a semmibe – mondta. Mást nem tudok mondani, mert minden ottthon van: az utolsó cipője sem hiányzik vagy kabátja vagy nadrágja – semmi. Vagy úgy gondolja, pucéron ment ki a lakásból?

Gina felhúzta a szemöldökét, és úgy tűnt, tényleg tudni akarja, vajon C azt képzele-e, hogy Bandi pucéran ment ki a lakásból. Egész lényéből az sugárzott, hogy tulajdonképpen ő tudja, hogy C-nek köze van Bandi eltűnéséhez. Legalábbis C tudja, hová is tűnt Bandi.

C arra gondolt, most meflojtja ezt a nőt, szeretkezik a hullájával, majd ellopja a karosszéket Bandiék lakásából (a saját zöldjét kidobja a fenébe), megszökik valami távoli államba és boldogan él, amíg meg nem hal. Picit gondolkodott, aztán megrázta a fejét. Esetleg vigasztalni kezdi szegény (csinos) özvegyet – hiszen tulajdonképpen tudjuk, hogy Bandi sohasem tér már vissza –, egy idő után a vigasztalás udvarlásba csap át, az udvarlásból házasság lesz, C lekötözik a tetőtérből Bandiékhoz, néha Bandi megjelenik a karosszék segítségével a történetből, amit élettérül választott, elsörögzetnek az ismerős nappaliban, és Bandi együttérzően vállon veregeti C-t, hogy volt gatyája felvállalni ezt a nőt. Aztán mindig félhúsban feláll – azaz visszaül a karosszékebe, és angolosan távozik.

Mert C egy pillanatig sem kételkedett abban, hogy Bandi valamilyen módon kitalálta azt is, hogy testestől röpjön át a történetekbe a karosszékkal. Ott ült előtte ez a nő, aki ki tudja, hány évet élt Bandi mellett, és akkor jön ő, ismeretlen jöttment, és egy néhány órai beszélgetés után többet tud Bandi titkairól, mint maga a felesége. Ez egy szempillantás alatt leírta Bandi és Gina viszonyát.

>>>>> folytatás a 10. oldalon

>>>> folytatás a 9. oldalról

Keserűen elmosolyodott. Szegény nő – gondolta –, mint valami elcseszett családregegyben. Hirtelen úgy érezte, mintha ez a jelenet már egyszer lejátszódott volna vele, vagy ki tudja, talán többször is lejátszódhatott, mintha egy álom lenne ez az egész nap, egyszerre csak nem érezte fizikai valóját, nem bírta érzékelni teste határvonalait, nem érezte saját súlyát, amelynek nyomni kellett volna a széket. A tapintás semmivé foszlott, az egyébként mindenre érzékeny bőr nem tette dolgát: zsibbadttá, smirglipapírszerűvé vált. Az ürre gondolt, ami tulajdonképpen a sejtjeit alkotó atomok közt van, s hogy ezek szerint ő is csak valami üresség körül örülden szaladgáló, töltéssel rendelkező mérhetetlen valamik megszámlálhatatlan halmaza, amit a jóisten tudja, mi tart össze. Írásai rongyszőnyegére gondolt nem kis iszonyattal, érezte mérhetetlen ürességüket és hiábavalóságukat, és az nyilallt a fejébe, hogy vajon kit fognak érdekelni az ő sivár álmai a párhuzamos álmok rettenetes dzsungelében.

A beszélő Ginára nézett, de egy szavát sem értette vagy figyelte az elmúlt néhány percben. Biztos Bandi eltűnésének körülményeit járja körül. Nem érdekes. Arra gondolt, hogy milyen rég nem érintett meg embert. Mindig csak könyvek és tárgyak. A boltban is csak a dolgok, csak a visszajáró. Sosem a kasszásnő keze. Csak a háta mögött felkuncogó hangok. Kilincsek semleges anyaga. Ajtók. Sohasem testmeleg. Elképzelte, amint Bandi pucéron a téli erdőben bukácsol. A folyosóról letépett függönyökkel viaskodik, menet közben azokat próbálja magára csavarni. Még ruhát sem vitt, hogy az otthoniakat a lehető legjobban összezavarja. Egyedül írásait vette magához, egy nagy kötegben most azokat is a hóna alatt cipeli, azok úgysem fognak hiányozni senkinek. Ésre sem veszik, hogy eltűntek. Ami nem is volt, az el sem tűnhet. Mosolyog magában, elképzeli, ahogy mindenki találgat, mi is lett vele. Semmit sem vitt magával – mondják –, még egy ruhadarabját sem. Az utolsó cipőjét sem. Persze ehhez a jelenethez tél kell, a nagyobb hatás érdekében. Végül persze farkasok tépik szét néhány nap és éjszaka kóborlás után valahol a hegyekben –, medvék szaglásszák a szétszórta, véres függönydarabokat. Papírjait favágók találják meg, és elhasználgják tűzgyújtónak, no meg a vécén, hideg, nyirkos reggeleken.

– Gina – szólította hirtelen nevén a nőt –, higgye el, meg fog kerülni az az ember. A föld nem nyelhetette el. Nyugodjon meg, és igya ki a kávéját.

Gina egy picit furcsán nézett C-re, de aztán engedelmeskedett, és szájához emelte az időközben asztalra került kávéját.

Gina mély lélegzetet vett, és folytatta:

– A furcsa viselkedését nem is igazán szükséges taglalnom, hiszen az egész város tudja, kiről van szó. Ismerik a találmányai miatt. Még a hadsereg is gyanakszom egy kicsit, igaz már nagyon rég nem dolgozott nekik. Ki ne hallott volna a...

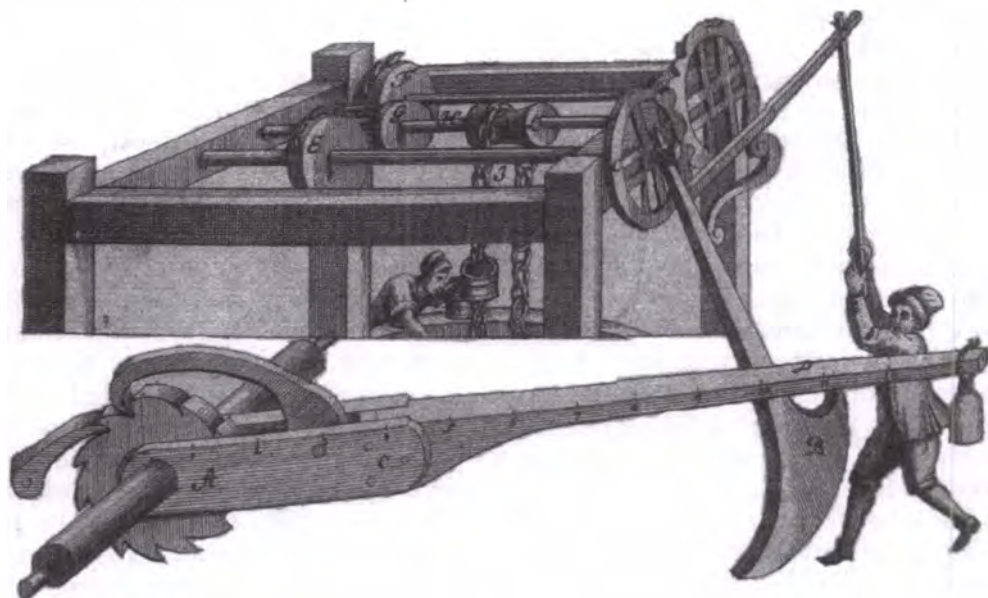
És hadart tovább, valami önjá-

C valami szokatlanra lett figyelmes, valamire, ami az utóbbi tíz percet egyáltalán nem jellemezte: csend lett.

– Tessék? Bocsánat... Nem értettem az utolsó mondatot – kezdett el hebegni, amint Gina várakozó arcába nézett. Gina nyilvánvalóan kérdezett valamit.

– Mit is habarok itt össze egyedül – kérdezte mintegy magától Gina, felállt és az ajtó felé indult. Be van dilizve itt az egész díszes társaság. Velem együtt.

Amint ezt mondta, már ki is fordult az ajtón, és C egyedül maradt meglepettségével és zavarodottságával. Talán jobb is ez így – mormogta maga elé.

ró kutyaszar-összeszedő masináról, vagy miről. C lassan úgy érezte, meg tudja érteni Bandit, bármilyen lépésre szánta is el magát. El nem tudta viselni a fecsegőket. Voltak napok, hogy a beszéd egyenesen fizikai fájdalmat okozott neki. Azaz a napok nagytöbbsége ilyen volt. Visszaemlékezett arra az időre, amikor nagyon régen, egy más városban, más földrészén, egy olyan bérházban lakott, ahol az alsó szomszédja egy süketnéma pár volt. Fiatalok voltak, és egy szép napon a nő egy egészséges, mindent halló és tökéletes hangorgániummal rendelkező fiúgyermeknek adott életet. A gyerek éjjeleken át sírt, míg a szülők nyugodtan az igazak álmát aludták, lévén süketek, mint a föld. Hiába figyelmeztette őket másnap reggel, hogy a gyerek nem alszik, hanem órákat sír, a történet majdnem napi rendszerességgel megismétlődött. Irgalmazzon az isten annak a gyermeknek! Egy idő után az éjszakai sírások kimaradtak. A gyerek is csendes lett, mondhatni majdnem néma, belátta, hogy itt a hangjával nem sokra megy.

Picit igaz sajnálta, hogy ilyen hirtelen elment a nő, ez a számára erotikus tünet, de nem tehetett mást – legalábbis egyelőre –, engedte, hadd menjen. Az első típusú találkozás megvolt már, okot nem lesz olyan nehéz találni a meglevő kapcsolat megerősítésére.

C ott ült még elég sokáig az üresen maradt asztal mellett és képtelen volt cselekvésre bírni magát. El kellett ismerje, hogy tulajdonképpen az élete fenekestől fel van forgatva. Most két dolgot tehet: vagy legyint egyet és él úgy, ahogy eddig, és nem vesz tudomást a körülötte zajló eseményekről, vagy fogja magát, és fejest ugrik a történetbe, kiaknázza a karosszék lehetőségeit, majd megkapja a nőt. Vagy nem. Lehet túl sok filmet nézett az utóbbi időben – gondolta. Ami alaphoz nem lehetett igaz. Az a vacak ott figyelt a szekrény tetején már hónapok óta. Aztán Kispál jutott eszébe, és dúdolni kezdett: meguntam félni, kockacukor. Srácok, ki kéri? Kockacukor. Végül is ki tudná megmondani, mióta nem állt fel a zöldes színeket reprodukáló karosszékéből?

VARGA MELINDA

Egyszer felveszem a férfibundát

Reszkessetek izmos barna testek,
szőke, skandináv mellkasok,
mit nőnek nem ildomos,
azt majd férfibőrben megteszem,
s nem érdekel, ha hitem iszlám,
méltón viselem ezt a turbánt,
háremhölgyek karából készítek gyurmát,
minden rimemre
új asszonykabátot varr az éjszaka.
Bortól ittasan bomlik el a testem,
lelkem kibérli a pajkos Mefisztó,
bitorló leszek, ha kell e csodás bálban,
táncom irigylí majd minden gígoló,
szüzekkel temetem el a hajnalt,
ebben az illatos, finom fűszerházban
megannyi íz nyelvemben lobog,
nem lesz leány ebben
a vad tivornyában,
ki nem lakná majd otthonom,
ha majd felöltöm a sármos férfibundát,
s a szivárvány alatt átlépek vele.

Másnapos lélekrajz

Csatorna szimfónia,
lágy szombatszonáta,
másnapos ébredés a nap derékszögében,
szobák hátán, mellkasán feszül az izom,
a dél sarokcipőjén ledér remény
az ébredés,
lúktet az agylebeny a mélabús
koboldtáncból,
dalra gyűjt a lélek, kiporszívózza a testet,
a fekete csipkés tüdőre újabb
cigaretta varr
posztmodern halálalmintát.

Ezüstvér asszony

A teste a holddal fürdött minden éjjel,
kékszemű férfik öléből oltotta szomját,
ajkán a mosoly talmi grimasz, kétely
aligruhában bővíti hosszú násztárlatát.
Friss szűzleányok bőrével fűdi be mellét,
a lokálban, hol minden piros selyemkéj.
Lecserélte ezüst vérét végleg.

Az ezüst folyóban áztatta ujját,
hullámok simították bokáit át,
illatáról regélt a partok meddő öre
a nőről, ki férfiként nézett a nőre.
Ha a hím rátalált, ajánlta magát
kibontotta az orgiák sikolyát.
Lecserélte ezüst vérét végleg.

Az ezüst habokban úszni nem tud,
pokol lesz ébredése, hiába fut
lelkét betemeti az úri unalom,
üde testét befűdi végleg a lom.

A fehér folyó titkok áldomása,
a nőnek más lett már álmodása.
Lecserélte ezüst vérét végleg

Sovány mosollyal ringatja a férfit,
nem fürdik teste éjente a holddal,
alszik már csókjában minden ledér óhaj,
lecserélte ezüst vérét végleg.

Holdmágia

A vers feltűzve gyertyalánggra
Most piros mágia minden szótag
Ha vér szaváról készülsz írni
Légy mohó a testbázárban
Aggasd magadra a kincset
Ajkad borcseppes óda
Rímkoktél a csók
Ha test mögötti másra
Várnál bohóságod feledd
S mértékkel idd a játszmát
Minden ösvény önmagad húsán
Át vezet

Golán hajnal Kolozsváron

François Brédának

Koszorú mezében szalad a hajnal
Üveges szemmel bámul egy tömb
A hűvös térre álmosan áll ki a kurva
Ajkamról búsan párolog a borvidék
S az éj minek barna teste hullá.

Az elme büszkén cipeli terhét
A részeg napba nézést álnok verőfényt
Sárgán izzok mint a világ korongja
A földi hajnal rúzsoltos ölen
Mint meleg kenyér ropog
Frissen a vérem.

Itt benn kisablakok kacsintanak
Részegülhetsz illatára a füstnek
S tán az örökkévalóságig visz
A sárga szivarvég
Vagy a kreált végzet nem tudni
Mi a való s mi a kívánság.

Odakint szürke verebek visongnak
Valahol fényt kapcsolnak fel újra
Sárga nyakkendő minden óra
Nyakamra tekert szín a táj
Virágárus néni kezében
Lopott harangvirág.

S lassan elkezdődik a robot kopott
Szimfóniák minden létsörért
Villamos sínen zajdul a másnap
Bűnös koboldok
Képzelt csókot nyomnak
Papírlapodra
Minek íze
Tán nem is evilági.

TÓTH KINGA

Hagyomány

disznót terelő
kanász vagyok népi
jelleggel fújok buborékot
tülökből hagyományos
szobám tiszta gyanakvás
a lakók szemében emberi
kapcsolat
szájon át szakad ki ez
nem az én házam
én tartom ő lakik
benne én vadászom
lő a másik készít
majd talál
eszik mindig
a legkisebb de
nem emészt büntudat
van

Csomót köt

Csomót köt.
Kapaszkodik
a rongyba.
Beleköti a
vigasztalanságot
mindent ami
kényelmetlen
zavaró és nem viselhető
– mint a kosztüm alatt
a pelenka.

Pergamensárga
öröklött bőrön
felhős a májfolt.
Még csinos így is.
Lázip alatt
kiszorítja a magas sarkú
a mamuszt.
A haj frissen fésült
a tartás egyenes.
A méltóság kitart
az elköszönésig.

Szoros bog
lóg az ágykorláton.
Ott felejtődött.
Kioldásra jogosult
a génhordozó
de túlkódolt oldás nincs
nem lehet.

Alsunk

fogkrémillat
a lábakon szaruház
a csavarókat
kidobja a
tartóshullám
– fűrik a körmök
a homokot –
jól elférni
közös a párna

SZŐCS ISTVÁN

Erdély legszebb és legszomorúbb történetű KÉPKÖNYVE a *Liber Miserorum*

Mostanában jelent meg egy tényleg – sőt *csakugyan, valóban, igazán* – pompás, mondhatnánk, pompázatos kiállítású és kiállású könyv – a *glorizitás* sem volna túlzó minősítés – *Könyv, Grafika – Könyvművészet Erdélyben*.¹ Remélhetőleg, megillető méltatásokban és elemzésekben lesz része. Engem különösen az hatott meg, hogy Gy. Szabó Béla 1935-ben megjelent *Liber Miserorum* c. könyve az *Erdélyi könyv – erdélyi grafika (1919 után)* című bevezető tanulmányban *megemléktést nyer*, majd a továbbiakban, Banner Zoltánnál nemcsak említették (*Költők kísérelő társa*), hanem a könyvoldalnak mintegy tizedrészét kitöltő „képidézet” is látható, ahhoz képest, hogy a jelzett korszakban Gy. Szabó jelentkezése a „könyvművészet” terén legalábbis a harmadik leg-legebb jelenség. Kós Károly és Bánffy Miklós után ez indokolt is.

Egy vonatkozásban pedig a *legeredetibb*: olyan könyv volt, amelyben csak képek vannak, szöveg nélkül. Illetve szöveg gyanánt csak latin fejezetcímek szerepeltek.

Ahogy a romantikus zeneirodalom egyik kedvenc műfaja a *Chanson sans paroles*, „dal szavak nélkül”, ugyanígy fogható fel a *Regény szavak nélkül* esete is. Bár ez a *Miserorum*, ha regény, akkor nagyon lírai regény. („Az ember lehet költő, anélkül, hogy verset írna, és faraghat verset úgy, hogy semmi köze a költészethez”. Philip Sidney). Lírai regény szavak nélkül –, volt, aki *lírai ballada ciklusnak* nevezte. Mindenesetre címének legtalálhatóbb fordítása nem a *Nyomor könyve* vagy *Nyomorúság könyve* lenne, hanem a *Szegénység könyve*, és ismervén a szerző szójátékokra annyira hajlamos természetét, lehetne akár *Szabad szegénység* is az értelme.²

Szó sincs azonban arról, hogy a szegénység állapotát „idealizálná”; hogy „polgári álhumanista szentimentalizmussal” kikozmetikázná... de nem akarom sem művészileg, sem eszméileg vagy pláne politikailag elemezni, mint ahogy már annyian – *nem* elemezték! Csak fel akarom idézni, hogy Külváros-látomása nemcsak a József Attiláéval rokon, hanem a Dsida Jenőével is, nemcsak „A természet a maga módján itt is megtérít” motívumban és nemcsak abban a Hegyi beszédet idéző modorban, ahogy a költő az utcaseprőt megszólítja: „Testvér,

ha üdvösségre jutsz, ne feledkezz meg rólam.” Eszünkbe jut Anouilh-tól: „a szegénység és gazdagság nemcsak társadalmi-gazdasági kérdés, hanem metafizikai is.” Leopardi szerint: *Il mondo e fango*, vagyis „sár a világ”... Nem arról van szó, hogy a művész széppé akarja hazudni a nyomorúságos valóságot. És nem vagy nemcsak arról, amivel Sidney meghökken: *A költő nem állításokat közöl, tehát nem is hazudhat*. A hazugság a történet és az életrajzíró dolga. E dologban René Wellekhez menekülök: „minden valóságos és tényszerű állítás fikcióvá válik, mihelyt egy művészeti alkotás kontextusában jelenik meg”³

És itt lapul a kígyó a fűben!

Mint még ma is köztudott, az a kor az úgynevezett népi irodalom nagyarányú kibontakozásának a kora, a

Gy. Szabó Béla: Önarckép tibeti sapkában

szociológiai és „reformer”-érdeklődés jegyében. Sajátságos módon elsősorban a paraszti népesség áll eme érdeklődés közepében, a munkás vagy lumpenszegénység életének irodalmias-szociográfiai feltárásai meg sem közelítik a falusi „cifrányomorúság” panorámaképeit. (Már csak ezért is több figyelmet érdemel Gy. Szabó *Liber Miserorum*-ja, és több Toller és Dsida-illusztrációja).

A korszak két legmegrázóbb szegénység-ábrázolása az Illyés Gyuláé; paraszti, sőt „mélyparaszti” témavilágából.

Illyés Gyula öt kötet vers után megírja 1936-ban *Oroszország* c. riportkötetét, azzal a bevallott szándékkal, hogy tárgyilagosabb, emberibb, „imázs”

kialakulását segítse a Szovjetunióról, a forgalomban lévő rémlátomások enyhítésére. Tagadhatatlanul tárgyilagos, de ugyancsak a felszínen maradó próbálkozás: fogadtatása többnyire semmilyen, vagy *vegyes*. Utána azonban 1936-ban kiadja a *Puszták népe* c. „korképet”, egy évre rá a Petőfiről szóló kitűnő életrajzi regényt és a *Magyarok* című naplójegyzeteit. Mind a két feltáró kötet címe demonstratív, szándékosan provokáló.

Várkonyi, aki különben nagyra tartja Illyés Gyulát és elismeri irodalmi működésének, sőt személyiségének is a *rangját*, így szól: „a *Puszták népe* a legkétségteljesebb könyv, amit magyar nyelven írtak... százezrek élnek eltemetve az élet olyan mélységében, mely rosszabb a sír rothadásánál, mert a fölötte s belőle élő tenyészetet is betegíti...” És idézi Kodolányi Jánostól, többek közt: „Kevés könyv van, amely úgy megrendítené a lelkiismeretet, fölkeltené a bűntudatot, ... s oly ellentmondást nem tűrően szuggerálna a lélek pánikját – mint ez.

Módszere a tudományos szociográfia párosítása az egyéni élménnyel, gyermekkori emlékekkel és érzésekkel”...

A másik provokáló című könyvről az irodalomtörténész is csak idézni mer, ez alkalommal Ortutay Gyulától: „A kép, ami a *Magyarokból* előtűnik, megbénít, megdermeszt, oly kérlelhetetlen és leverő. Egyre sötétebb, nehezebb, mozdíthatatlan tragikus magyarság-kép bontakozik ki. Egykéző magyarok, város lakó ember számára érzékelhetetlen pusztai cselédnyomor, a paraszti fatalizmus halálos terjedése a magyaroknál, növekvő szerzési vágy, öntudat a németeknél, magatudatlan, magyarsága parancsait nem ismerő magasabb társadalmi osztályok, a nyelv belső romlása: ez a kép” stb.

Nem akarok Illyés Gyula nemzeti romantikátlánító és deheróizáló szándékai mögé leskelődni; bár egyetértek velük, Beke Antal és Erdélyi Zsuzsa „átvilágítási” szándékait sem akarom ismertetni, hiszen végül is azért említem Illyés Gyula nyomorlátomásait, hogy összehasonlítsam Gy. Szabó Béla képkönyveivel. A különbséget nem is merem azonnal nevének nevezni, hiszen az idevágó szavak, mint „szeretet” vagy „szolidaritás” a mai buligenerációkból vihogást váltanak ki; használjuk tehát a „benső azonosulást”, elég tudakosnak hangzik. Erről van szó: Illyés Gyula látataibaiban nincs benső azonosulás (hogy a „szeretet” és „szolidaritás” fogalmaira ne is célozzunk) a szegénység világával, csak fölény és fensőbbsegű-

dat: – „lám, honnét tudtam ÉÉÉÉn felemelkedni!” Gy. Szabó viszont, mint József Attila és Dsida Jenő, nem fél szolidaritásélményének „krisztusi” színezetére hivatkozni: „Boldogok a lelki szegények, mert...”

Noha itt a földön annál szerencsétlenebbek; és nehéz arra gondolnunk, hogy ők testvéreink; de – elkerülhetetlen. (Persze, csak akkor, ha az ember a nyomortanyáról jöve nem iratkozik be direkt a párizsi egyetemre.) Elkerülhetetlen, hogy a gyulafehérvári ezredéves székesegyház hajójának mély búgása-kondulása ne reszkettesse meg időnként legalább a tudatalattiját – ami a modern embernél a lelket pótolja – ha már nevében ott van az a Gy.

Amikor megismerkedtem a *Liber Miserorum*-mal, a Toller- és Dsida-illusztrációkkal, elűképeztem, hogy mennyire elhallgatott művek, éppen akkoriban, amikor, azokban az évek-

ben, állandóan zúgatott-csépelt főtéma volt a művészet társadalmi elkötelezettsége, szolidaritás a dolgozókkal stb. Faggatni kezdtem egy mindig vigyorgó, de sohasem közlő szebeni nagy műértőt: (Nagypolgári származás, teljes kisajátíttottság, elhagyott, csúnya feleség, gyönyörű, másra terhelt kislány, legmagasabb színvonalú általános műveltség, és – élősdség.) hogy van ez tulajdonképpen? ... Nézze, itt van egy vita, tulajdonképpen Lessing *Laokoön*-ja óta folyik: lefordíthatóak-e a különböző művészeti ágak mondanivalói egymás nyelvére? Vissza lehet-e adni szövegben egy remekművű szobor vagy festmény közléseit? Na látja? A maguk Gy. Szabója illetéktelenül akart beszállani e vitába: azt szeretné, hogy kisded grafikáit költészetnek és filozófiának tekintsék, holott... holott... izé... tudja...

Más, korabeli műkritikusokból ennyit sem tudtam kiszedni. Évtizedekkel később viszont, pl. a *Nagyvíz* s más képek kapcsán csak felszájjal morogták: a grafika mégse festészet! Most viszont szagondolva elképesztőnek tartom, hogy majd hetven esztendő során leg-

alább hetven festővel beszélgettem más képzőművészekről, de róla, ha jól emlékszem, mindössze három nyilvánult meg. Egyszer szóba hoztam valami kapcsán Kós Károlynak: idegesen

Gy. Szabó Béla: *Liber Miserorum* – finis

szisszent egyet, s megrázta a fejét... Amikor egyik nagy, utolsó, nagyon gazdag, mondhatjuk nyugodtan, elkápráztató kiállítását rendezték, a terem ajtajában összetalálkoztam Vetró Artúr szobrászművésszel. Fejével a terem felé intett: „Hát – egy biztos: dolgozni kell! És sokat! És itt látható, hogy nagyon érdemes!” (Hangjának volt némi bűnbánó, gyónó színezete.) Végül, egy ritka alkalommal, amikor Nagy Imre műtermében üldögélhettem, hirtelen, bevezető nélkül, felnézett munkájából s megkérdezte: „Szóval maga szereti Gyé-Szabót? Mi? ... Tulajdonképpen én is szeretem, de nekem egészen más a felfogásom a fametszetről, a rajzról, lehet, hogy még magáról a művészetről is”... Kis idő múlva, mintegy magának beszélve, még hozzátette: „Érdekes, rézmetszéssel nem próbálkozik... csak fával... kíváncsi volnék, hm...”

Meg is kérdeztem Szabó Bélát: Volt valami problémád Kós Károllyal? Kissé elkomorult, mintha valami nem szép ügyre emlékezne: „Amikor jelentkeztünk, Kós Károly azzal fogadott: *A csikaszok!* Mindig csak így emlegetett bennünket: *A csikaszok!* (Nem

tette hozzá, rajta kívül ez még kire értődött).

Adott pillanatban annyira bántott, hogy a *Liber Miserorum*-ot se nem adják ki újból, se nem értekeznek róla, hogy elhatároztam: „Felfedezem”. Ám nehogy valamivel melléfogjak, megmutattam neki a nyers fogalmazványt, a méltatás súlypontjába a *Faust* zárókadenciáját vonatkoztattam rá:

*Minden mi múltó
Csupán hasonlat
Az el nem érhető
itt létbe olvad
A le nem írható
itt téve nagyon...*

s úgy folytattam: „a legvégső kadencia, az *ewig weibliche*, a magasba vonó örök nőiség azonban elmarad, mert a művész egy olyan Faust, aki nem szorul arra, hogy lelkét az „örök női” megmentse!”

Rettenetesen felmérgeződött: „Nemcsak magadat csinálod ki ezzel a kultúrsznob lelkendezéssel, hanem nekem is ártasz!” Előtte összetéptem a kéziratot, elnevette magát: Várjuk meg türelemmel, ki lesz a következő, aki felfedezi a *Miserorum*-ot?

Például Murádin Jenő biztosan ismeri, hiszen könyvet is írt Gy. Szabóról, mégis itt kínos „továbbpasszsoláshoz folyamodik!”: „melyről később még szó lesz”.

Reméljük: a rejtélyes eredetű hírzárlatnak most már vége – végre! De hiszem, hogy

*az el nem érhető
itt létbe olvad.*

Jegyzetek

¹Könyv grafika Könyvművészet Erdélyben (1919–2001) Szerkesztette Kántor Lajos, Korunk, Kompress, Kolozsvár.

²Lásd a tárgyalt kötet 187–189., valamint 19. oldalán. Bár Gy. Szabó szakadatlanul metesette elő szójátékait is a körtefatáblák vésése közben, a művészetében elutasította a szójátékszerű építkezést, azt hogy „kultúránk” szójáték-kultúra lenne. (Szentkuthy: Prae.) Nem tudom, tőle ered-e az *Utunk* hetilap e jellemzése: Kis lap áll a nagy duma mentében, de gyakran idézte. Közszájon forogtak tőle például: Nagyvárad román nevének magyarosítása: Óragya... Az angol udvari borbély, ha valamiért duzzog, a *God save the king*-et, Isten óvja a királyt, így énekl: *God shave the king*: az Isten borotválja meg a királyt... Voltak morbidabbak is: Szegény ember vizelet s főz. Egyszer Bukarestben, amikor egy bürokrata megkérdezte: Maga ki? – így mutatkozott be: Leonardo da Provinci.

³30 évvel előtti könyvtárazó füzetemben bukkantam René Wellek (USA) tanulmányára, *Irodalom, fikció, irodalmiság*. Innét vettem idézeteim, hivatkozásaim többségét, fentebb a Sidney-ét is. Lásd még Ulrich Weinstein: *Az irodalom és a képzőművészet összehasonlítása*. Mindez a budapesti *Helikon Világirodalmi Figyelő* 1981/1. számában.

MÓZES ATTILA

Mikes Kelemen 40

(Ilus néni)

A hatvanas évek elején, egy évszaktalan napon, úgy alkonyattájt, majdnem megtörtént valami irodalomtörténet. – Hallottátok, hazatért! – mondta az akkor már Someşului, azelőtt még Micu Klein, még azelőtt pedig Mikes Kelemen utca egyetlen család kivételével színnyaggyar lakossága, mely állott prolikból, orvosokból, zenészekből és Rhédey grófból. Hazatért. Visszatért. Legalábbis az özvegye révén, mert ez az utca tudta, ki is volt Nyirő József, a székely apostol. Az ezüsthajú öregasszony éppen nálunk, a negyven szög alatti, hajdani suszterműhelyből kialakított „sufniban” telepedett le, és igen hamar elkezdte meggyökeresedő szokásokból kialakított életét, amely mintha a soha meg nem szakadt folytonosságot sugározta volna; mintha sosem, egyetlen percig sem élt volna a távoli Ibériában. Olyan otthonosságot árasztott maga körül, hogy nem sokára az egész utca csak Ilus néni-ként emlegette, kivéve Nándor bácsit, aki zsigerből utálta az úriasszonyokat, és csak „vén Lodobridzsidának” (Lollobrigida) titulálta választékos modoráért, amelybe csöppnyi kotnyelesség és határtalan kíváncsiság is keveredett. Még az eredeti Rhédey gróf is ilusnénizte, csak jóapám, az íróözvegyek és úriasszonyok nagy-nagy tisztelője méltóságos asszonyozta. Megérkeztek kezdett egyre gyakrabban a lányához, Noémi szomszédunkhoz járni Ilus néni, a baronessz, gyakori vendége lenni udva-

runknak Kocziányné Nyirő Réka két leányával (becenevükön Kunki és Cicipák), s ha idejük, no meg a magyar útlevélosztály engedte, Ildikó, budapesti leánya, valamint nagybányai főorvos fia, Csaba. Gyakori vendég lett nálunk Andor bácsi, a Fekete kolostor ifjú Dózsa Endréje, és mások, eléggé sokan. „Folyt az irodalomtörténet” Tamásitól Bánffy keresztl Dsidáig, Ilus néni mindenkiel igyekezett szíves viszonyban lenni, és minden második mondata kezdődött, ilyen: „Az én drága Jósikám”. Bánffy egy „született úr” volt, „Jenőkének olyan fánkot sütöttem, hogy a tíz körmet is megnyalta, utána”, csak Áronka nem volt mindig szalonképes, mert ugyebár azt a prészázatot nem az én drága Jósikám, hanem (minősítő jelző következik) Áronka gyűjtötte fel. Ilyenek voltak Ilus néni irodalomtörténeti „leckéi” akkor, amikor már a bölcsészkarra készülődve irodalmi vallomások akartam kicsikarni az özvegyből. Bevallom, azokban az időkben inkább olvastunk mi Thomas Mannt, Zolát, Stendhált, mint erdélyi magyar irodalmat. És mégis, nagy segítséget kaptam én Ilus nénitől, mert hogy, hogy nem, határokon át is hazamentette halina kötésű, nyírott báránnyal gyapját s távoli fenyvesek illatát idéző könyveit. Ha nem lettek volna fényképek róla, az *Isten igájában* fejezetéből tudnám, mennyire érdemes volt elhagyni Isten szolgálatát ezért a „modern” szépségként is meghatározható asszonyért. Szép, látványos emberpár voltak, na! Ez a hasonlíthatatlan nagy író a saját hazájában – persze, hogy éppen ott! – indexre került és lefaszított, bár csöppet sem volt fasisztább, mint azok a pályatársai, akik – később nagyon is beigazolódt az igazságuk – annyira viszolyogtak a bolseviz-

mustól. A *Jézusfaragó* darabjai, a *Havasok könyve*, az *Uz Bence*, a *Kopjafák* stb., mind-mind olyan életterek ízeit hozzák, amelyek csak a Nyirő József sajátjai, de a legnagyobbat – a *Néma küzdelem* visszatekintve összefoglaló jellegű látnokságában vélem fölfedezni, amely „igazolja” Trianon „szükségességét”.

De hát én itt tulajdonképpen nem az irodalomról akartam szólni, hanem arról az asszonyról, akiért érdemes volt feladni Isten szolgálatát, aki miatt Nyirő „nem húzta az ígét” tovább, odahagyván kidei magányát. Mert az öregasszony tudott ám szeretni másokat is, nem csak a drága jó Jósikát. Szeretetének „tárgya” a hasonlóságon alapult, mert – szándékosan *felejtettem el* megemlíteni – ujjnyi vastag szemüveget viselt, akárcsak az öcsém: – Zolikám, hozz már két üveg bibarcfalvit – mondta ezt a kérőn parancsoló mondatot olyan bensőséges hangon, mint egy valamást. Ez a mondat cseng vissza bennem azóta, hogy végleg elköltöztem szülővárosomból, Marosvásárhelyről. Aztán Ő is elköltözött a Mikes Kelemen 40-ből, Méliusz József utalt ki számára az Írószövetségen keresztül egy akkori mérce szerint luxussnak mondható kétszobás lakást, amelyben aztán „nyoma veszett” – számunkra. Azt sem tudom, megérte-e az öcsém korai, méltatlan halálát. De ha igen, akkor el tudom képzelni ezt a magát teljesen soha ki nem adó özvegyet, amint elrejtőzik falai közé, és talán könnyek nélkül mormolja, de valahogy úgy, mint egy imát: – Zolikám, hozz két üveg bibarcfalvit... – mielőtt Ő is jobb létre szenderül, magával vive mindazt, amit igazán csak Ő tudhatott emlékeiben Nyirő Józsefről.

Kolozsvár, 2012. V. 21.

Szabédi arca

Vasúti sín mellett
jöttem idegennek
egy idegen világra,
tűzes vasúti sín
volt legelőbb kicsiny
talpam alatt a járda,
vasúti síneken
később hány idegen
messzi várost bejártam!

Írja talán legismertebb versében *A szabédi nagyretn* című költeményében Szabédi László, aki már itt is, éppen a veretes versforma által száll szembe azzal a világgal, ami akkor körbeveszi. A magyar irodalom jelentős verseinek egyikéből idéztem.

Bízást állíthatom, mert olyan versről van szó, amelyben tartalom és forma úgy erősítik egymást, hogy a verssorok belső izzása még most, és itt a XXI. század második évtizedében is áttör azon az akadályon, amit olykor felejtésnek, máskor történelemnek, viharos korszaknak szokás nevezni.

Tartalom és forma szép és szerencsés találkozásában azonban önmagában még nem lenne elégséges. Éppen a sorok visszafogott zaklatottsága mögötti gesztus, egy régóta ismert és nagyon is emberi gesztus teszi a szöveget maradandóvá. Ez a gesztus az, ahogy Szabédi megfontoltan nemet int. Nem hajlandó csakis a saját útját járni, és az önmagához való hűség az, ami számunkra fontossá teszi.

Nehéz eldönteni, hogy legtitkosabb óráiban mennyire tartotta Szabédi hivatalnok-

nak, dramaturgnak, nyelvésznek, egyetemi tanárnak magát. Az bizonyos, hogy itt, a fent idézett sorokban teljes vértetében jelenik meg a költő, aki indulatait átalakítja, versbe emeli át.

Miközben jól tudja, hogy a költő, amíg költészet létezik, amíg embernek nevezhető antropomorf lény létezik a golyóbison, közéleti szereplő is. Ez a két, olykor párhuzamosnak tűnő vonal az, ami a költészetében, de egész életútjában is elválaszthatatlanul fonódik egybe.

Am ez az összefonódás sem valósulhatna meg a NEM kimondása, a lázadás gesztusa nélkül. Csendes, de annál komolyabb és komorabb lázadás, amely előrevetíti azt a tragikus gesztust, amely az életre és a műre egyaránt kiteszi a pontot. Véglegesíti, lezárja és fel is emeli, egy másik szintre helyezi azt, amit itt és most Szabédi Lászlónak nevezünk.

Mi történt volna, ha Petőfi, József Attila vagy éppen Szabédi nem indul el azon az úton, amelynek végigjárására tulajdonképpen senki sem kényszerítette? Nem tudni. De bizonyos, hogy a világra adott langyosabb válaszok csapdait mindhármán elkerülték és céltudatosan haladtak végig a saját, az utókor számára eleve adottnak tűnő pályájukon.

A közelünkben Dsida talán éppen most írja le újra, hogy „feledd el arcom romló földi mását”. Szabédi arca, Dsida vonásai minden egyes olvasónak mást és mást jelentenek. Dsida azért írja le újra és újra, már valamiféle titkosabb, angyali nyelven, hogy megért-

Szabédi László – Nagy Imre rajza

sük, az arc, ami mindenki számára más és más, az időben az az arc az időtlenség felől nézve csupán egyetlen egy.

Itt és Most, ez a Másik, az igazi arc, az igazi Szabédi arca lebegjen a szemünk előtt. És ne feledjük, hogy ezt az arcot az önazonosság tudatának lázadó gesztusa emelte át: a legendába és tovább.

KARÁCSONYI ZSOLT

Elhangzott a kolozsvári Szabédi-napokon, a Szabédi sírjánál tartott május 11-i megemlékezésén.

SZIRMAI PÉTER

Anyám barátja

Az idősök otthona, ahol anyám lakik, a város határánál, a Duna-parton található. Kétórás buszút vezet oda. Néha hiába megyek: alszik, vagy egyszerűen csak jelzi, hogy nem fogad. „Olvasnom kell”, mondja néha, ilyenkor anyám barátjával beszélgethetek. A férfi nyolcvan körüli, egyidős anyámmal, általában az apartmanja előtt ül, mellette kopott fotel, üresen: ez mindig engem vár. Ezt először furcsállottam, de hát a lakók örülnek, ha valaki kintől érkezik, ha valaki hoz némi hírt. Ha leülök a fotelbe, hosszú percekig csendben meredünk magunk elé, csak a cigaretta sercegése hallatszik, mikor a szájához emeli és megszívja a dekket. Aztán néha, váratlanul, megtöri a hallgatást: mondatai hosszú percekig uralkodnak csendemen.

Az az idióta, egy épp távozó, idős férfire bökött, az előbb azt állította, hogy Budán van Közép-Európa legszebb Duna-partja. Elmondom neked, milyen nálunk a Duna-part, mondta élesen.

Láttam, nem lehet leállítani. Barna szemei véres lében úsztak.

Több lejáró van a partra, hadarta, én a benzinkútnál lévő használatom. Jobbra tenispálya, luxushotel, balra vállalati üdülő; az üdülő mellett üres telek, szakadt drótkerítésen igénytelen tábla, kulturális központ felirattal. A drótkerítés a telek felétől graffittivel összefirkált téglakerítésben folytatódik a telek végéig, ahol egy dűledező csónakház áll. Lapos tetején a szigetelés megsérült, több helyen fák nőttek ki a homokos bitumenből. A sétányra néző ajtókat beszögelték, de az évtizedes eső hatására megvetemedtek, kívülről is látni az egymás fölé pakolt kajakok végét. A drótkerítés több helyen kiszakadt, a lyukakon kutyák, hajléktalanok akadálytalanul ki-be járhatnak.

Remegő kézzel nyúlt az asztalon heverő a cigarettásdoboz felé, idegesen kivergetett egy szálát, a szájába illesztette, és rágyújtott.

A sétány és a part között nyárfaerdő mered az égre. A fák iszaptól mocskosak, gyengébb ágait letörte a vihar és a hóteher. A folyóig elvezető sósója töredezett, betondarabjai szanaszét hevernek a fák között. Az elrohadt avarban sörös dobozok, üdítőpalackok, papírzacsok világítanak. A sétányon, ami hivatalosan kerékpárút, babakocsis családok sétálnak a gyereket és a vizet nézve, közöttük, mellettük kerékpárosok száguldanak el ezerrel. Az anyázás, egymás kioktatása folyamatos.

Mélyet szippantott a cigarettából és az ég felé fújta füstöt.

Nyáron a fák zöldje eltakarja az erdő gondozatlanságát: a letört ágakat, a rothadó fatörzseket és az eldobált sze-

metet. Egyik tavasszal új sólyát kezdtek építeni, de abbahagyták. Félig kész utak vezetnek a semmibe. Az igénytelenség őrzi a primitívség romjait, mondta. A csónakháztól balra, a földkupacok között háromszintes lakóház. A lakók láthatóan tehetősek, érdeklődési körük önmagukra korlátozódik. Júniusban a céges üdülő megtelik, esténként tűz pattog, zeneszó vág a csendbe, körítve a részegség feloldotta gátlástalanság hangjaival.

Keze a szakadt fotel karfáján; a cigarettá füstje hajlékonyan szállt az ég felé. Mélyen a szemembe vágta tekintetét.

Egyik este hallottam, még a Dunában is megfürödtek. Ha tudnák, hogy fölötük úgy kétszáz méternyire ömlik a folyóba a kétszázézeres lélekszámú lakótelep szennyvize...

Kurtán fölnevetett.

A parton horgászok, forróváltásban. A bokrokban sikoltozó párok, üzekedő kutyák.

Szívott egyet a cigarettából.

Ősszel egyre komorabbá válik a táj, mondta. Az eső végtelennek tetsző napokon át veri a part menti sétányt, s az erdősáv évtizedek óta rothadó aljnövényzetét. Ilyenkor a csónakház több helyen beázik, a víz a kenekra, kajakokra csöpög. Az üdülő kiürül, a ház lakói is beljebb húzódnak. A parton megjelennek a kóbor kutyák. Látványra inkább sakálnak mondanám őket. Eldobott ételmaradékok után kutatnak. Orrfacsaró szaguk betölti a partot. Nappal is hallani csaholásukat, de ekkor ritkán mutatkoznak. Inkább este aktivizálódnak. Az erdő merő sártenger, a sétányon a kutyák sáros nyomai látszanak.

Gyors mozdulattal leverte a hamut a fotel mellé, a földre.

A tél beköszöntével egyre hosszabb időszakokon át esik az eső, havazáshoz már évek óta túl meleg van, a vékony cseppek csendesen áztatják a csónakház tetejét, a sétányt és a fákat. A folyó feljebb húzódik, de ilyenkor még ritkán önti el a sétányt. A kutyák, a táj fokozódó elhagyatottsága miatt, egyre magabiztosabbak. Áttörik a drótkerítést, elfoglalják az üres területeket. Ilyenkor nem tanácsos egyedül kísélni a partra, a gyereket egyedül elengedni, mondta.

Télen a sintérek részéről csak látzatintézkedések történnek: kijönnek, megállapítják a túrhető állapotot, és távoznak, aztán tavasszal eltakarítják a kutyákat, a közterületfelügyelők rendezik a part menti szakaszt, jön a nyár, az ős, és utána megint kezdődik előről minden: megjelennek a kóbor kutyák, hogy riogassanak, hogy igyanak a dögök véréből.

Utolsót szippantott a cigarettából, előredőlt és az asztalon heverő hamutálban apró galacsinná gyúrta a csikket.

Anyámhoz még egyszer bekopogtam, de kiszólt, hogy ne zavarjam: egyszer már mondta: ma nem fogad.

BORBÉLY ANDRÁS

Vers a régi semmiről

Ez itt a versem, semmit sem tudok még róla, azt hiszem; lesz benne igen és lesz nem. Ifjú vagyok és vén, nevem sem ismerem, hát hallgatok.

Hisz nem több a nincsnél a van, hajóként úszik el szavam s visszatér, érkezik hamar; csak holnap lesz, ami volt, és ami most van – már elveszett.

Szeretek vagy nem: egyre megy. S hogy ér-e üdv vagy fenti kegy, arról biz' nem én tehetek. Vagyok, mint rügy, égnek fordított gyökerek, hisz nem nagy ügy.

Feljön, eltűnik hirtelen, csak köd, homály az értelem, nem bódít Isten s szerelem; értük égve elégtém már egy reggelen, mint a kéve.

Van nőm, bajtársam s birtokom, örömré még sincs sok okom, ha kérlek: mér' szomorkodom? – csak nevetek, hisz boldoggá tesz zokognom, ha más nevet.

Minden hely otthonom, s lehet, helyem már sosem lelem meg, hisz mély nyomorba döntenek érdem s javak. Bűn, erény nékem egyre megy, hisz csak szavak.

Ez hát a versem, ez legyen a hely, mely nem őrzi nevem, hiszek, de nem reménykedem, s e hit – átok. Ha kárhozat az üdv: legyen! Jézust kiáltok.

Kós Károly rajza

XIX. Budapesti Nemzetközi Könyvfesztivál

A megosztottság metaforái

„Akik ismerték az ember kiválóságát, azoknak nem volt fogalmuk romlottságáról” – írja Pascal a *Gondolatok* 435. töredékében. E szöveghelyen Pascal az ember kiválóságát együtt tárgyalja „romlottságá”-val, mintha a kiválóság és romlottság egymást kiegészítő vagy egymást feltételező minőségek volnának. Az idézet azonban ennél többet állít. A „nem volt fogalmuk” felvezetés egy olyan ismeret hiányára utal, amely nélkül nem lehet érvényes ítéletet alkotni. A dolgok kizárólagos szemlélete megtéveszthet: az emberi jellem mibenlétét a kiválósággal magyarázni Pascal szerint redukció. Az idézet első tagmondatában Pascal azokat említi, akik számára az ember kiválósága az egyetlen ismert minőség. Van azonban egy ezzel ellentétes magatartásforma is: a romlottság. A romlottság (f)elismerése arra ösztönöz, hogy átértelmezzük, felszámoljuk az ember kiválóságának előjogát. Mert a romlottság az emberi jellem alapvető attribútuma. A romlottság létezik – mondja Pascal –, és tudomást kell vennünk róla.

Az idézett töredék mellérendelő szerkezete és tartalmi kettőssége egyaránt jelzi, hogy Pascal szerint „az ember elmentmondásos lény, erő és gyengeség, nagyság és nyomorúság együttese, maga is, meg az a világ is, amelyben él” (Goldmann, 106.). Lucien Goldmann *A rejtőzködő isten* című könyvében tragikus látásmódnak nevezte Pascal töredékekből, mozaikokból álló filozófiai alapvetését. Goldmann a tragikus látásmód fő jellemvonását a kettősséggel, a rész és az egész viszonyának állandó tételezésével magyarázza. Mivel a világ mindig igen és nem, „a paradoxon az egyetlen mód arra, hogy érvényes dolgokat fejezzünk ki” (Goldmann, 106.). Goldmann többször hangsúlyozza, hogy a tragikus látásmód nemcsak Pascal filozófiájának sajátja; a filozófiai és irodalmi gondolkodásban egyaránt megtalálhatók elődei éppúgy, mint modern követői.

A feltevést, hogy a tragikus látásmód, illetve a hozzá társuló dialektikus gondolkodás napjaink irodalmi és filozófiai diskurzusára is érvényes lehet, az idei budapesti könyvfesztivál rendezvényssorozata is alátámasztja. A négynapos *kulturális esemény* (április 19–22.) mindegyik napján metaforikusan közvetíti ezt a szemléletet. Mivel a programok olykor igen tág, ezért meglehetősen sematikus összefüggésekre mutattak rá, lehetetlen s talán nem is szükséges ezek egészét áttekinteni a jelölt aspektus bemutatására. Még a határolt értelmezés sem mentes bizonyos általánosításoktól. Ezt elkerülendő, nem szemléltetem azokat a külső körülményeket, amelyek feltehetően minden könyvfesztivál esetében egyformán adóttak. (Tudjuk, hogyan áll össze egy ilyen rendezvény, a programot pedig bárki megnézheti.) Inkább a rendezvény közvetett céljára összpontosítok.

Két kérdésben foglalnám össze ezt: milyen a világ, amely e narratívákban tételizedik, s milyen lehetőségek függvénye a(z északi, déli vagy éppen általánosan európai) lét? Mint látni fogjuk, a kérdések megválaszolása során feltárt szempontok áttételesen a tragikus látásmód idézett jellemvonására reflektálnak. Hármat emelnék ki ezek közül. Az első szempont a könyvfesztivál díszvendégére és díjazottjára, Claudio Magrisra, a második a rendezvény *skandináv vendégeire*, a harmadik a könyvfesztivál keretében megrendezett Európai Elsőkönyvesek Fesztiváljára fókuszál.

A négynapos program összege, a hozzá tematikusan kapcsolódó folyóiratok, önálló mellékletek a mögöttes tartalmat tükrözik vissza. A rendezvényen rögzült összefüggéseket jó esetben a szelektálás, elmélyülés követi. A kiadványok áttekintése már ehhez a folyamathoz tartozik. Ezért talán meglepő, hogy néhány már a fesztivál idejére elkészült, segítve a tájékozódást, megértést. Így a tömör ismeretanyaghoz azonnali visszacsatolás, teoretikus megközelítés társult. Néhány standon együtt volt jelen a folyóirat szerkesztője, az idézett, elemzett szerző s maga a folyóirat is. Elsősorban a *Lettre* magyar és angol tavaszi számára gondolkodok,

Janne Teller dán író

de hasonló szándékot tükrözött az elsőkötetes szerzők fesztiváljának programfüzete is. (Míg az előbbi interjúkat, tanulmányokat, esszéket tartalmaz és az elsőkötetesek szövegeiből válogat, az utóbbi a meghívott alkotók kötetéből közöl szövegrészeket eredeti, angol és magyar nyelven.) Nézetem szerint ez azért fontos, mert a szerzőkkel folytatott több-

órás beszélgetés szubjektív hangneméhez és a közös referenciához (azonos kérdések: szerző-főszereplő analógiája, keletkezési körülmények, a kiadás lehetőségei stb.) a szövegek strukturális és tematikus különbözősége társul.

Összességében elmondható, hogy mindaz, amit a fesztivál és a folyóiratok feltárnak, értékes ismeretanyagot közvetít. De mely kategóriák szervezik – némi egyszerűsítéssel – a könyvfesztivál diskurzusát? Minek alapján válaszolhatunk átfogóan a felvetett kérdésekre? Azt gondolom, a tértapasztalatot tekinthetjük az egyik alapvető referenciának. Egy adott térség kulturális és történelmi emlékezete (Claudio Magris esetében szülővárosa, Trieszt, a skandináv vendégek esetében az északi régió, az elsőkönyvesek esetében a változó, mozgó tér) egyfajta szubjektív viszonyulást feltételez. Az önreflexív szempontok egy átfogóbb diskurzusba ágyazódnak be. A történelmi, társadalmi, szociológiai folyamatok ontológiai kérdéseket generálnak.

„A trieszti meridián”: Claudio Magris

Claudio Magris poétikájának meghatározó jellemvonása ez az „áthelyeződés”. A trieszti születésű (1939), Torinóban, majd Freiburgban tanuló germanista (Freiburg engem a híres „freiburgi tanulóévek” filozófiai diskurzusára emlékeztet), a trieszti egyetem németirodalom-professzora a fesztivál kiemelt díszvendége volt. Több rangos nemzetközi irodalmi díj kitüntetettjeként idén a Budapest Nagydíjat vehette át. Claudio Magrisszal a rendezvény ideje alatt sokszor találkozhattunk. Esterházy Péterrel pódiumbeszélgetésen vett részt, sajtótájékoztatót tartott, dedikált, majd az Európai Matiné záróbeszélgetésében láthattuk újra. (A matinén a norvég, 2009-ben Nobel-díjra jelölt Kjell Askildsensennel, a szlovén–magyar Joze Hradillal és Claudio Magrisszal Barna Imre műfordító, a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének elnöke beszélgetett.)

Miért állhat Claudio Magris poétikája hozzánk közel? Magris megosztott világában a szabadság mögött rabság, a láthatatlan határok mögött keserű történelmi tapasztalat, a biztonság mögött kétely rejtőzik. Alapvető emberi értékek égnék el és semmisülnek meg, a békét (latens) háború fenyegeti. Igen, ezek a kelet-európai lét jellemzői, a kettős identitás feszültségének metaforái is lehetnének. S hogy nem pusztán poétikai fogás ez, hanem fizikailag és intellektuálisan is megélt tapasztalat, Magris opusának egésze bizonyíthatja. Tanulmányai során és műveiben Magris sokat foglalkozik Közép- és Kelet-Európa földrajzi, történelmi és kulturális megosztottságával, veszélyeztetettségével. Feltárta és leírta ezt a régiót, a „másik” Európát. S az „egész”-ben metaforikusan a „rész” írja újra önmagát, Kelet- és/vagy Közép-Európa valamiképp Trieszt kiterjedt mása. Amint azt a német könyvszakma békedíjának átadása-kor Karl Schlögel megjegyzi, Magris szá-

mára szülővárosa, Trieszt „olyan volt, mint Európa, az egész világállapot tükré” (*Lettre*, 2012 tavasz). Trieszt, az egykori híres kikötőváros 1918-ban, majd 1945-ben periféria lesz, „a kijózanodás, az illúzióvesztés helyé”-vé válik. Mint a határ két oldalán, a centrumon és a periférián is egymástól elkülönülő, egymást megtagadó lét éli mindennapjait. *Duna* című híres könyvében (újabb magyar kiadása: Európa Könyvkiadó, 2011, fordította Kajtár Mária) Claudio Magris, a „trieszti meridián” (Karl Schlögel megfogalmazásában) bejárja a Duna menti országokat, próbálja megismerni azt a világot, amelytől elzárkóznak a határ másik oldalán élők. Mert „ami keleten fekszik, az sokszor komor, nyugtalanító, rendezetlen, nem nagyon sokra becsült. Van egy tendencia, hogy ami keleti, azt mindjárt valami negatívnak tartják” – írja. A nagyság és a nyomorúság (ti. Pascal) – mutat rá Magris – nemcsak nagy térségek között, hanem egy ország határa-

magunkat – jelzi –, hogy belehelyezkedhessünk a menekültek és kitaszítottak helyzetébe. Valószínűleg ugyanez a felhívás érvényes ránk is, kelet- vagy közép-európaiakra, akik a skandináv művek befogadása során nem tudunk leválni a saját, belső nézőpontunkról, így általában bizonyos távolságtartással figyelünk az északi irodalom szárnypróbálgatásaira. Talán nem véletlen, hogy a skandináv irodalomról való elképzeléseink szorosán kötődnek Skandinávia földrajzi helyzetének sajátosságaihoz, ahhoz az „északisághoz”, ridegséghez és tömörséghez, amelyet a művekben vélünk felfedezni. Az Európai Írótalálkozón elhangzott panelbeszélgetések résztvevői (Claudio Magris, Andri Snær Magnason, Pia Juul, Henrik Norbrandt, Konrád György és Jostein Gaarder) éppen a skandináv régióhoz tapadó előfeltevések módosulását sürgették. Hiszen Európával szemben Észak mint periféria most centrummá vált, gazdasági és kulturális értelemben

turális életben való aktív jelenléte a könyvfesztivál diskurzusában is visszaköszön (Ibsen a legtöbbet játszott drámaíró Shakespeare után). Az ELTE skandináv tanszékén zajló norvég fordítói konferencia különös figyelmet szentelt Ibsennek, így a *Peer Gynt* egyik magyar fordítóját, Rakovszky Zsuzsát is meghívta. Emellett Helge Ronning norvég író *A lehetetlen szabadság – Henrik Ibsen és a modernitás* című könyvének bemutatója is Ibsenre fókuszált. A szerző Ibsent mint a skandináv irodalom máig legnagyobb intellektuális egyéniségét határozta meg (Strindberg mellett). A könyv szerzője szerint Ibsen ma is a skandináv irodalom dominanciáját jelképezi; drámái Közép-Európában azért lehetnek máig aktuálisak, mert mindenkor érvényes kérdéseket fogalmaznak meg: lehetséges-e az egyén szabadsága, létezik-e egyenjogúság, mi az identitás, mit jelent a valahová tartozás. A világtól és a társadalmi élettől elzárkózó szerző pesszimizmusa kíméletlen válaszlehetőségeket fogalmaz meg.

Esterházy Péter és Claudio Magris a budapesti könyvfesztiválon

in belül is megtalálható választóvonalak, mert „minden országnak megvan a maga keletje, amitől meg akarja védeni magát.” Magrisnál a szubjektum mindig kiszolgáltatott, a szubjektumot bekebelezi a világ. „A világ rendje, aminek örvendünk, nagyrészt rendetlenségben nyugszik, »gonosz szándékon«.”

Irodalmi dominancia: jelenkori skandináv írók

Ami Magris számára keserű európai tapasztalat, a skandináv íróknál fikció. A könyvfesztivál egyik meghívottja, Janne Teller dán író *Ha háború lenne nálunk* című művében (Scolar Kiadó, 2012, fordította: Weyer Szilvia) legalábbis lehetséges szituációként dolgozza fel a háborút és a diktatúra témáját, valamint a menekültek sorsát. De – hasonlóan más skandináv írókhoz – nem kívülállónak tekint az északi régiótól elkülönülő országokra, inkább a perspektíva megfordításán gondolkodik. Kívülről kellene szemlélnünk

egyaránt: az északi írókat jóval nagyobb támogatások ösztönzik alkotómunkára, és az elismert írók száma is sokasodik. Ezért nemcsak Közép-Európa Kelethez és Nyugathoz való viszonyát kell újraértelmeznünk, hanem (amint a tanácskozás címe is jelzi) Közép-Európának az északi régiókhoz való viszonyát is. Annak, hogy a tanácskozást Csordás Gábor, a Jelenkor Kiadó igazgatója vezette, külön jelentősége volt számomra. Csordás Gábor jelenléte a fesztiválon egyfajta szimbolikus jelentéstartalmat hordozott. Mivel lengyel, cseh, szlovák, szerb, horvát, szlovén, román, angol és francia nyelvből fordít, műfordításai éppen azt a kulturális sokszínűséget fogják át, amelyet idén is jelképezett a könyvfesztivál. (Csordással egyébként Agneta Pleijel svéd író *Lord Sohamár* című regényének bemutatásakor újra találkozhattunk.)

Az északi irodalomhoz tartozó másik toposzunk Ibsen és Strindberg munkásságához kapcsolódik. Örömmel nyugtáztam, hogy Ibsen hatása, illetve a kul-

Narratív realizmus: Elsőkönyvesek Fesztiválja

Az Elsőkönyvesek Fesztiváljának fiatal nemzedéke sok mindent átfordított: a patriarchális viszonyt a női dominancia, a fikció fölényét a realitás, a művészi alkotómunkát a tanult írástechnika váltotta fel. Az empirikus valóságra korlátozott írások (kórházak, szeméttelpek, falu-város ellentmondása, blog) mellett antiutópiával (Vesna Lemaić, Szlovénia), fikcionális szövegekkel is találkozhatunk, de a művek legtöbbször a jelenkor átiratai. A meghívott svájci, horvátországi, romániai, szlovákiai, olasz, török stb. szerzők egyfajta narratív realizmus nevében alkotnak. Így a Budapesten élő szlovákiai Zuka Kepplová számára az írás mellett, hogy a személyes élettapasztalatok fikcióval való vegyítése, egyben a dolgok próbatétele is. Az írás az identitás megértésének egyik módja. Ezekben a szövegekben az utazás toposza élénkül fel (így Toine Heijmans holland szerzőnél), de van, aki az írás formájával, strukturális különbözőségével kísérletezik. A svéd Naima Chahboun például a próza és költészet között helyezi el a szöveget, közép-pont nélküli költészetet hoz létre, és a cím által Foucault-ra utal: *A nemtudás archeológiája* (anélkül, hogy működtetné ezt a relevanciát). A narratív realizmussal rokonságot tartó szövegek még keresik a karakter hangját, s tagadják ezt a besorolást, „I am a story teller, not a realist” – jellemzi prózáját Alessandro Mari olaszországi író.

Arra lehetünk figyelmesek, hogy ezen irodalmi formákban a szubjektív tapasztalat a jelen eseménysoraiból építkezik, de a fogalmak és jelenségek egyfajta intellektuális fenyegetettséget hordoznak: a könyvfesztiválon hallgatott beszélgetések konklúziója szerint a térbeli és kulturális idegenség soha nem egységet, hanem megosztottságot hoz létre.

PÁL-LUKÁCS ZSÓFIA

ANTAL BALÁZS Érzelem? Ugyan!

Feltehetően értékelendő gesztus az Előretolt Helyőrség Kiadótól, hogy az új kötetek publikálása mellett időnként kelendő tisztelettel át-áttekinti a szerkesztőség az előttük járó generációk legkiválóbbjainak könyveit, hogy már jószerént hozzáférhetetlen munkákból csemegézve nyújtson át vagy újrakiadást, vagy tematikus válogatást azokból. Mózes Attila *13+1 érzelmes beszélyét* tartalmazza például a *Foglaló* – egyfelől sajnos, hogy új szöveg nincsen benne, másfelől meg persze öröm, hogy ezek a szövegek legalább itt vannak egyben. Mózes műhelye kiapadhatatlan, remek esélyt adnak az újrafelfedezésnek régi írásai, ahogyan azt az előző évtized válogatásai és újrakiadásai mutatták (*Napnyugati vándorlás*, *Céda korok történelme*, illetve az *Árvízkor a folyók megkeresik régi medrüket* díjazott második kiadása) – nagyon bízom benne, hogy az egy évvel korábbi *Zsibvásár* után a mostani kötet is jelzés, hogy végre készüldik. Hogy alakul ottan valami, és hogy nagyon figyeljünk.

A *Foglaló* tehát tematikus válogatás, Mózes szerelmet tematizáló-érintő, netán, ahogy ő maga írja a fülszövegben, érzelmes-erotikus írásaiból nyújt át egy nagyon tisztességes csokorra valót. Ezek közt van olyan darab, amely 1978-as kötetbeli megjelenése óta először kerül elő, s akad olyan is, mely a legutóbbi, *Napnyugati vándorlás* (Mentor, 2001) című gyűjteményes kötetben is szerepelt, az alcímbe +1 pedig érezhetően a záró, a 2010-es *Zsibvásár* kötet nyitányából való *Levél a szerető(k)nek*, mely a novellák és elbeszélések beszédrendjét megbontva, ahogy a címében áll, már-már episztolaszerű levélbetét, személyessége, esszésszerűsége megkülönbözteti a többitől.

Amiben viszont mindegyik egy, azt nagyon meg kéne gondolni, micsoda is: szerelem, érzelmesség, erotika? Na jó, most látom, ezt a szerelmes dolgot csak én írom le (már másodjára), a könyv peritextuális terében nem is szerepel, s reális lehetőségként valóban nem is nagyon kerül elő a szövegekben. Inkább akkor már a vágyakozás, ami meg érzésem szerint csaknem minden esetben inkább a birtoklásról szól, birtoklási vágyról, ki ural egy másik testet, vagy legalább ki képes hozzáférni még, vagy ahogy a kötet cím mondja, ki foglalja el/le, de ami azon túl van (hagyományosan gondolkodóknak: az, ami előtte kellene legyen) nem különösebben érdekes ám senkinek sem. Itt vannak a férfiak, akik ráhajtanak a nőkre, meg a nők, akik előbb vagy utóbb (többnyire minél előbb) engednek nekik. Mert ez a dolgok természetes rendje: a férfiak akarnak valamit a nőktől, a nők

meg engednek nekik. Mert akkor hamarabb szabadulnak. Különb és különbfajta hímek tülekednek itt a nőstények kegyéért: amnesztiával szabadult köztörvényes, apák és hites öreg férjek(nek látszó „tárgyak”), külvárosi keményfiúk, nagy-kamaszok, újságírópalánták, ifjú színésztitánok, sőt még egy oroszán is (na azért az nem egészen úgy...) – többnyire kétes elemek, vagy egyenesen megátalkodottak mindahányan. És persze amit tesznek a nőekkel, amint módjukban áll, az is lajstromozható (rémlik, hogy egyszer már olvashattunk ilyen lajstromot, talán Mózes, talán más szeretkezéseit lajstromozták – ha az övéit, tekintsék halvány rekonstrukciónak, ha másét, akkor pedig „mózesosításnak”): szóval *smárolnak*; egymás után *nyúlnak*; *olyasmi történik velük, ami kamaszkoruk óta soha; értenek a kobrabűvöléshez; nem bírják ki egyiken sem; ritkán ötleteskednek vagy engedélyeznek kedvesholó ötleteket az ágyban; csak a célegyenesben gyorsítanak; nem kedvelik a pepecselő előjátékot; nem lehet őket „félbehagyni”; és persze nem maszatolnak, hogy most már csak ennyi álljon itt, mielőtt végképp zavarba jönnének a különben ötletes, nyolcvanas évekbeli külteplei szlenget beszélő, de a nyílt obeszcenitástól azért többnyire tartózkodó beszélők szövegeitől. A külteplei vagányok hangütése, mint a jellegzetes mózesi alaptónus ezekben a novellákban is domináns tényező. Ha pedig nem külteplei vagány (avagy hasonszőrű) valaki, akkor csakis Góth Gábor lehet – márpedig ezt az alterego-szerű pikarót aligha kell bemutatni a Mózes-filológiában jártasoknak. (Itt és most egyetlen novellában szerepel, A *bádögbeke magányában*.)*

És ha már lajstromok, elégedetten lehet lajstromozni a novellákat. Hogy milyen jó, hogy végre válogatásban szerepel a legelső, még 1978-as, *Átmenetek* című kötetből az *A és Z között*, vagy az új ajánlást kapott *Szememben árnyékkal virágzik* – az egyetlen, ahol a nő az elbeszélő. Az olvasó még mindig, vagy már megint elégedetten csettinthet, hogyan sűrít elbeszéléskezetbe Mózes eposznyi fesztávolságú sorsdrámákat, mint a *Jelentések a semmirőlben* teszi, hogy milyen illúziótlanul és elfogulatlan mutatja meg a külteplei kamaszok világát a *Csurdé-tóban*, amely a könyv (és a Mózes-oeuvre) egyik legkíméletlenebb darabja. Az olyan finom művű, veretesebb, érzékenyebb darabok, mint a *Facipő kisasszony* vagy a *Szerelmem* karakterükben pompásan illeszkednek az olyan mozgalmassabb, a kalandosság élményét is ígérő darabokhoz, mint pl. *Az Oroszlán hava*. De a karakterében feltétebb különös, Krúdy-hagyományhoz mértelen lebegős *Szindbád örök utazása* is helyet kapott a válogatásban, ami egyúttal azt is jelzi: nem éppen egyféleképp kell közelíteni ezekhez a tematika szerint „egyféle” Mózes-szövegekhez. Ennek megfelelően Mózes érzelmes beszélyeinek nem is lehet a fentieknél konkrétabb

alapképletét megadni: vannak ezek a férfiak, akik magukról nem akarnak, illetve akikről az elbeszélő nem akar mást elmondani, mint ami a bizonyos nővel kapcsolatos. Sajátosan egydimenziós alakok teremődnek ezáltal, és talán épp ez a lépés leplezi le azt a fajta szenvtelen lazaságot, amely a nőt mint önmagában nem túl fontos tényezőt akarja lefitymálni, hogy ők csak trófea-mivoltukban volnának fontosak, mert hogy eggyel többet jelentenek – miközben ezek a férfiak itt éppen csak a nőknél, jobban mondva azon a nőn keresztül léteznek, különben nem túl érdekesek még ők maguk sem. Identitásuk a nőn keresztül teremődik meg, akinek elvesztését, mert minden esetben erről van itt szó, komolyan megsínylik. Ezt nem titkolhatják – így aztán szép lassan lefoszlik az elbeszélésekről az a macsó máz, ami már a külvárosi nyelvtől kezdve szinte teljes egészében különben ellepi őket.

Mondhatjuk persze, hogy beleférhetett volna még ez-az, a *Napnyugati vándorlás* vagy akár az egész *Vénasszonyok nyara* is tokkal-vonóval, de hát teljesen rendben van ez a válogatás így is. Nagyon jó olvasnivaló, a magyar novellairódalom egyik legutóbbi hőskorának, a hetvenes-nyolcvanas éveknek igen emlékeztető teljesítményei, melyek főleg ezekben a novellaínséges időkben hatnak üdítően kontrasztosan, hiszen ízig-vérig kidolgozott kisprózák, nem legyinti meg őket a regénylés szele. Hogy most szerelmes, érzelmes, erotikus vagy másképpen provokatív – szinte már mindegy is. A lényeg, hogy emlékeztető olvasmány mindegyik darab, akár sokadjára is.

Mózes Attila: *Foglaló. 13+1 érzelmes beszély.* Erdélyi Híradó – Előretolt Helyőrség Könyvek, Kolozsvár, 2011.

KÓDEX –

Ferenczes István és Király László a budapesti Helikon-esten – Király Farkas felvétele

[...] Hatszáz lapszámmal ezelőtt, a romániai rendszerváltozás eseményei közepette kimenekített két írógéppel, másfél óra alatt alakult meg a határok nélküli magyar irodalom kolozsvári műhelye, a *Helikon*. A kiadványmegjelenés ritmusa, gyakorisága azóta is meghatározóbb a szerkesztőség életében, mint akár a napok, hónapok és évek – emlékezett az elmúlt huszonkét év munkájára Szilágyi István Kossuth- és József Attila-díjas író, az irodalmi folyóirat főszerkesztője.

Az erdélyi *Helikon* hatszázadik lapszáma tiszteletére a Magyar Művészeti Akadémia (MMA) és a Magyar Írószövetség (MÍ) szervezésében létrehozott estnek a Petőfi Irodalmi Múzeum adott otthont. Szilágyi István a *Heti Válasz Online*-nak úgy fogalmazott, hogy az eseményt az MMA határon átvélt szerepének makoveczi akarata és a kerek, hatszázadik lapszám megjelenésének találkozása, no meg Ács Margit, az MMA elnökségi tagja hívta életre.

A Kolozsváron megjelenő *Helikon* verseivel, prózáival, esszéivel vagy épp a kortárs irodalom és a társ-művészetek alkotásait elemző kritikáival 1990 óta enyhíti a kultúrszomját a határon túl, és bizonyítja túlélési tudását a kisebbségi létben. Szilágyi ugyanakkor hangsúlyozta: a kisebbség csak politikai fogalom, ugyanis az irodalomban ők lehetnek maga az egyetemesség.

A *Helikon* olyan lapokat tekint elődjének, mint az *Erdélyi Múzeum*, a *Pásztortűz*, az *Erdélyi Helikon* vagy az *Utunk*, amelyek hasábjain az irodalom – ha cenzúrázva is – úgy „termelődött”, mintha a történelmi döntéseket figyelmen kívül hagyva a kultúra külön életet élt volna. A ma *Helikonja* is ehhez hasonló szellemben íródik és jelenik meg havonta két alkalommal. Cikkeiben hirdeti a magyar irodalom egységességét, és az erdélyi, vagy épp a kelet- illetve nyugat-magyarországi válfajok elhatárolásának szükségletességét.

„A *Helikon* egy megemlékező folyóirat. Tőlünk azt várják el, hogy ne húzódjunk félre, hogy jelen legyünk esszéinkben, irodalomtörténeti megemlékezéseinkben, tanulmányokban – ahogy Nyírőről is el kell mondanunk, kit temetünk, hiszen kevesen ismerik” – reagált lapunknak Szilágyi a Madridban elhunyt erdélyi magyar író, Nyíró József székelyudvarhelyi temetésének „felforrósodott” témájára.[...]

Dudar Fanni: *Helikon 600. Heti Válasz Online*, 2012. 05. 24. (<http://hetivalasz.hu/itt-hon/tolunk-azt-varjak-el-hogy-ne-huzodjunk-felre-49505/>)

– INDEX

EMBER A ZENE MÖGÖTT

Hittem szép szavadnak: ZENE

Csokonai híres versének sora csendül meg képzeletemben, és a REMÉNY szót önkéntelenül behelyettesítem az engem szüntelenül foglalkoztató ZENE szóval, vagy, hogy még közelebb legyek a hangzáshoz, a ZENÉM! hangcsoporttal. Ehhez járul egy, a zenei életben eltöltött bő HÉT évtized minden baja, gyönyörűsége és az életalkony immár kissé borús hangulata. Ma már másképpen látom a dolgokat, a világot, a Zenét (akárcsak bármelyik kortársam), és másképpen is ítélem meg a fiatalkori álmok, remények teljesülését vagy ködbe vesztét. Jól jön most Csokonai igaz, szép verse.

Pályánk elején még nem tudjuk, hogy a Zene is (Csokonai is mindig nagy kezdőbetűvel írja a Remény szót) „Földiekkel játszó / Égi tünemény”. Kezdetben csak a zene égi mivoltára figyelünk teljes szívvel, éppen ezért ezt veszítjük el a leghamarabb és egy életen át ezt keressük, hogy ismét rátalálva, végre lelki révbe jusunk. Azután „Istenségnek látso” tisztelettel adózunk neki. Fúgákat írunk, szonátákat, szimfóniákat, sőt, még vonósnyégyesekkel is áldozunk a Zene oltárán. Az egész zenepedagógia erre a már-már babonás tekintélytiszteletre nevel, sőt, kényszerít. Valamilyen módon mindenkit fogvatartó hagyományra alapoz: zene helyett zenetörténetet tanulunk, „alkotunk”. Újraéljük a nagy zenei korszakokat: a formák, a stílusok, az eszmék felújításával, néha csak amolyan felmelegítésével, vagy csak egyszerű átvételével. Nevezzük bárhogyan is e törekvéseinket, benne mindig a TISZTELET foglalja el a központi helyet. Stravinsky megállapítása ma még érvényesebb, mint volt valaha is: „... a tisztelet mindig meddő magatartás, és sohasem lehet alkotó tényező.” Vagyis: a tiszteletünkkel önmagunkat csapjuk be. A tiszteletben reménykedünk, Csokonai verssorait folytatva: „kit terem magának – a boldogtalan. – S mint védangyalának – Bókol untalan. – Sima száddal mit kecsegtetsz? / Mért nevensz felém? / Kétes kedvet mért csepegtetsz? / Még most is belém?”

Kezem a tévé távirányítóját tartva, ma is a nagy tisztelettel megélt zenei szépségélményeket keresi. A Karajan vezényelte szimfóniákat, a nagy szólisták virtuóz muzsikálását, a nagy Wagner-operákat. Ezeket bálványozzuk

életünk során szüntelen. Mi magunk csodálkozunk, amikor észrevesszük, hogy bizony megfakult az aranyozás ezeken a csodás „szobrokon”. Szinte szégyelljük magunkat, hogy észrevesszük a csoda mögött mind jobban elősejlő emberi-művészi gyengeségeket, sőt, esetlenségeket. Fájjaljuk, hogy a fülünk hallatára *hamvadnak el* ezek a valamikori tüzek. Pedig milyen hatalmas lánggal lobogtak ezek a zenei máglyarakások. Mágikus erővel ontották magukból a szépséget. Becsapottnak érezzük magunkat: megcsalt bennünket a Zene. „Csak maradj magadnak! / Biztatóm valál”, mondhatjuk Csokonai verssorával.

Ha a tisztelet meddő, miért nem hagytuk a szeretetet érvényesülni, hiszen a Stravinsky-megállapítás is erre buzdíthatott volna minket: „Az alkotáshoz valamilyen dinamizmusra van szükség, valamilyen hajtómotorra, s vajon van-e hatékonyabb hajtóerő, mint a szeretet?” Mi a 20. században, a hajtómotorok korában *ezt az egyetlen erőt* mellőztük a zenében (művészetben). Pedig a „földiekkel játszó” Zene Csokonai szép szavaival: „Kertem nárciszokkal / Végig ültetéd: // Csörgő patakokkal / Fáim éltetéd, // Rám ezer virággal / Szórtad a tavaszt // S égi boldogsággal / Fűszerezted azt.”

Érzéketlenül mentünk el a zenei Édenkert fáin, virágai, csörgedező patakjai mellett, mert ezeket, a *Kis herceg* tudósának lelkicsinyló ajkbiggyesztésével *efemereknek*, rövidéletűeknek, tehát valahogyan érdemtelennek tartottuk a 20. század tudományosságának rendíthetetlen gögijében. Egy kis, könnyű dalt (virágot) komponálni csak nagyritkán és titokban sikerült. A schuberti zenei pataksörgedezésre még gondolni sem mert volna senki a technika, az elektronika világában, és arra, hogy tavasz is van és boldogság is, végképp nem maradt idő és erő. Minden bajunk, gondunk a szeretet hiányából eredeztethető. A Zene is emiatt hagyott el bennünket. De nem hagyta el a mai fiatalokat. Ők hisznek a Zenében is kifejezésre juttatható szeretetben. Kis „rőzseláng” dalokat írnak, énekelnek, gitároznak a maguk gyönyörűségére, és ebből mindenkinek jut szépség, boldogság. Ők nem tisztelik, hanem SZERETIK A ZENÉT: HISZNEK SZÉP SZAVÁNAK.

TERÉNYI EDE

HOL-

A *Helikon* ünnepi estét tartott 600-ik lapszámának megjelenése alkalmából, május 21-én, a budapesti Petőfi Irodalmi Múzeumban. Az esten folyóiratunk volt és jelenlegi szerkesztői, Szilágyi István (főszerkesztő), Király László, Karácsonyi Zolt és Papp Attila Zsolt, továbbá jeles szerzői, Ferenczes István és Bogdán László mutatták be a lap múltját és jelenét, és saját írói munkásságukból is ízelítőt adtak. Személyesen nem lehetett jelen, de felolvasott művével ott volt Sigmond István, valamint a 2009-ben elhunyt Lászlóffy Aladár is. A zenei aláfestést Terényi Ede biztosította. Az est moderátora Szakolczay Lajos volt. Közreműködött: Kakucs Ágnes és Ferenczi Csongor előadóművész. Az estet a Magyar Művészeti Akadémia támogatta.

Egy teljesebb kontinuum címmel a kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem Bölcsészkarának Magyar Irodalomtudományi Intézete felolvasóestet szervezett Ottlik Géza születésének 100. évfordulójának alkalmával, május 16-án. A meghívottak fiatal írók voltak, akik egy-egy általuk választott Ottlik-

részletet és egy saját szöveget olvastak fel. Nyolc szerző – diákok és ismert írók – osztotta meg Ottlik-élményét: Abrudbányai Melinda, Demeter Szilárd, Gondos Mária-Magdolna, Serestély Zsolt, Székely Örs, Szántai János, Visky Zolt és Vízi Tünde.

Méhes György születésének 96. évfordulója alkalmából a kolozsvári Puck Bábszínház művészei, valamint László Noémi és Orbán János Dénes írók tisztelegtek a nagy mesélő emléke előtt május 19-én, a Bulgakov kávéházban.

Erdélyi körutat tartott a Libri Kiadó három szerzője. Benedek Szabolcs *A vérgróf*, Papp Sándor Zsigmond *A Semmi kis életek* című regényét, Szabó Róbert Csaba pedig a *Fekete Dacia* című novelláskötetét mutatta be május 19-én Marosvásárhelyen és május 21-én Kolozsváron. Benedek és Papp Székelyudvarhelyen is felléptek, május 18-án.

Elhunyt 83 éves korában Carlos Fuentes mexikói író, a latin-amerikai irodalom jeles alakja, a Cervantes-díj 1987. évi kitüntetettje, akinek öt évtizednyi irodalmi munkásságát olyan kötetek jellemzik, mint az *Artemio Cruz*

halála, az *Áttetsző tartomány*, a *Diana*, a *magányos vadász* és a *Laura Diaz évről évre*. A szerzőt május 15-én érte a halál egy mexikóvárosi kórházban, ahová szívproblémák miatt szállították. Carlos Fuentes 1928-ban született Panamában, apja diplomata volt, így sokat utaztak. Gyerekkorát az Egyesült Államokban, Chilében és Argentínában, Ecuadorban, Brazíliában és Uruguayban töltötte, majd hazájában, Mexikóban jogot tanult. Fuentes több mint harminc regényt írt pályafutása során, de színdarabokat, novellákat, esszéket is jegyzett, valamint újságíróként is tevékenykedett. Munkásságát mindvégig társadalmi kritika jellemezte, baloldaliként élesen bírálta a mexikói puha diktatúrát. Az *Artemio Cruz halála* című regénye miatt sokan a Nobel-díjra is esélyesnek tartották. Megkapta a spanyol nyelvet területen kiosztott legrangosabb díjakat, a Cervantes-díj mellett az Asztúria Hercege díjat is. 1992-ben a francia Becsületrenddel tüntették ki, ebben közrejátszott, hogy Fuentes egy ideig – 1975 és 1977 között – Mexikó franciaországi nagykövetségén szolgált.

–MI

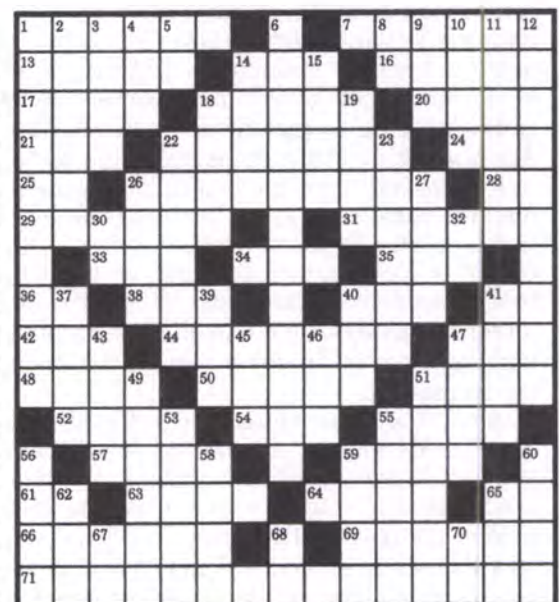
Donizetti

VÍZSZINTES

1. Gyűrűszerű tárgy. 7. Lila virágú, örökzöld félcserje. 13. Kipling szürke farkasa. 14. Liz betűi keverve. 16. Elsőrendű, angolul. 17. Tamás beceneve. 18. Lyukat mar a rozsdá. 20. Vél, gondol (népies). 21. Román terepjáró. 22. Pucol, mos. 24. Skandináv férfinév. 25. Éneklő szócska. 26. Porszívózás, sepregetés. 28. Bodri lakja. 29. Ezen a helyen levő. 31. Amely irányban. 33. Török férfinév. 34. Állami illeték. 35. Idegen művészet! 36. Mákszemek! 38. Czuczor Gergely írói álneve. 40. Rövidítés cégtáblán. 41. Al ... Meola; gitárfenomen. 42. Ráskai ...; kódexmásoló apáca. 44. Azon a helyen gallyakból fekhelyet készít. 47. Pont, angolul. 48. Sertés hátgerince, hússtul. 50. A közelebbinél. 51. Múló (idő). 52. Állunk rajta. 54. Ily betűi keverve. 55. Fekete István golyója. 57. Piaci mérték, bizalmas szóval. 59. Tetőfedő anyag. 61. Kefe közepe! 63. Ritka férfinév. 64. Tenger, olaszul. 65. Opus, röviden. 66. Idegen női név. 69. Árut kocsira pakoló. 71. Gaetano Donizetti (1797–1848) olasz zeneszerző operája.

FÜGGŐLEGES

1. Vegyi folyamatot befolyásoló. 2. Feltett szándék. 3. San ...; olasz „fesztiválváros”. 4. Becézett Ilona. 5. Kicsinyítő képző. 6. **Donizetti operája**. 8. Sport, röviden. 9. Menyasszony. 10. Bolgár hegy kolostoregyüttessel. 11. Amely időpontban. 12. Lakosságot más helyre költöztető. 14. Mona ...; híres portré. 15. Becézett István. 18. Minden személy. 19. Az utolsó magyar királyné. 22. Pedagógus. 23. Biztos segítség. 26. Csordultig. 27. Római este! 30. A tantál vegyjele. 32. Vállalati forma (rövidítés). 37. Ház körüli terület. 39. Teller ...; néhai atomfizikus. 40. Lett sakkozó (Mihail). 41. Bob ...; USA politikus. 43. Szájszél. 45. Anna beceneve. 46. Zselé. 47. Don Quijote ... Mancha. 49. Másképpen, latinul. 51. Afrika-utazónk (Samu). 53. Nyomatékosító szó. 55. Finom sertéshús. 56. Repülj el, madár! 58. Petőfi verse. 59. Brazil szövetségi terület. 60. Beteget gondoz. 62. Mohamedán fejfedő. 65. Fennkölt költemény. 67. A rénum vegyjele. 68. Görög betű. 70. Ott kezdődik!

A *Helikon* 10. számában közölt *Hunyady* című rejtvény megfejtése: *Erdélyi kastély, Fekete szárú cseresznye.*

BOTH LÁSZLÓ

Az oldalt gondozta NAGY MÁRIA

TÁMOGATÓINK:

Romániai Írók Szövetsége
Nemzeti Kulturális Alap

Kolozsvár Város Tanácsa
Bethlen Gábor Alap
Communitas Alapítvány

Főszerkesztő: SZILÁGYI ISTVÁN
Főszerkesztő-helyettes: KARÁCSONYI ZSOLT
Felelős titkár: SIGMOND ISTVÁN

Főmunkatárs: KIRÁLY LÁSZLÓ
SZÓCS ISTVÁN

Szerkesztőség:
DEMETER ZSUZSA: kritika
MÓZES ATTILA: próza

PAPP ATTILA ZSOLT: társelmélet
RÁKOSSY TIBOR: műszaki szerkesztő

Számlátételezés: NAGY MÁRIA, nyomatja a Miskolczi Kis Miklós református sajtóközpont
A szerkesztőség címe: 400217 Cluj-Napoca, str. Câmpeni 13. Postafiók 245. telefon: (004) 0264 431690, telefon/fax: (004) 0264 431 577, villámposta: kvarti.helikon@gmail.com
A HELIKON alapítványi támogatással jelenik meg – kiadja a ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE ISSN 1220–6288. Honlap: www.helikon.ro